

ГЕНДЕР І НАСИЛЬСТВО

2_2016 (41)

Я

ТЕПЕР
Я НЕ БОЮСЬ
СКАЗАТИ!

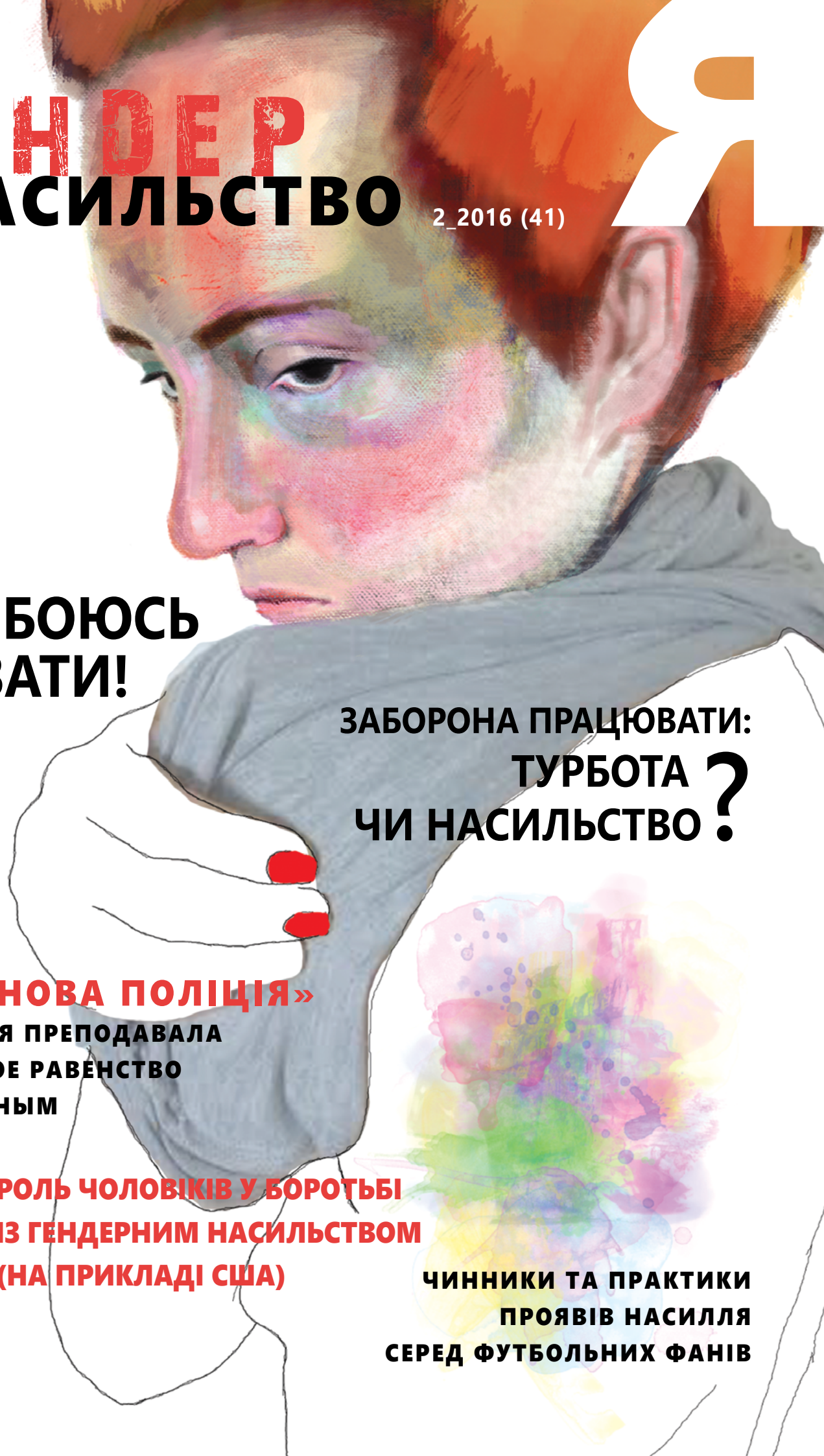
ЗАБОРОНА ПРАЦЮВАТИ:
ТУРБОТА ?
ЧИ НАСИЛЬСТВО ?

«МОЯ НОВА ПОЛІЦІЯ»

ИЛИ КАК Я ПРЕПОДАВАЛА
ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО
ПАТРУЛЬНЫМ

**РОЛЬ ЧОЛОВІКІВ У БОРОТБІ
ІЗ ГЕНДЕРНИМ НАСИЛЬСТВОМ
(НА ПРИКЛАДІ США)**

**ЧИННИКИ ТА ПРАКТИКИ
ПРОЯВІВ НАСИЛЛЯ
СЕРЕД ФУТБОЛЬНИХ ФАНІВ**

«ГЕНДЕРНА НЕВІРНІСТЬ НЕ ДЛЯ ШКОЛИ»

Авторка: *Аліна Курлович*

Розповідається про хід та здобутки гендерного освітнього експерименту, що реалізується у 8 навчальних закладах Харківської області. С. 2-4.

«ЯК Я ОДЯГАЛА ГЕНДЕРНІ ОКУЛЯРИ»

Авторка: *Валентина Какадій*

Стаття розкриває те, як гендерний освітній експеримент бачиться «зсередини» – очима віце-директорки навчально-виховного комплексу. С. 5-9.

«ГЕНДЕР В КОРОТКИХ ЮБОЧКАШТАНИШКАХ»

Авторки: *Татьяна Кермеш, Ирина Цверкене*

Глава из популярной книги «В поисках гендерного воспитания», ставшей теоретико-методологической основой работы педагогов в гендерном образовательном эксперименте. С. 10-12.

«МУЗЕЙ НА КОЛЕСАХ: УНІКАЛЬНИЙ ДОСВІД МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ»

Авторство: *Тетяна Ісаєва, Володимир Карпов*

Історія про унікальний досвід, коли єдиний у своєму роді Музей жіночої та гендерної історії відібрав частину своєї унікальної колекції і вирушив до 8 закладів-учасників гендерного освітнього експерименту. С. 13-15.

«ДЕ ЧИЄ МІСЦЕ: УЯВЛЕННЯ ТА РЕАЛЬНИЙ ДОСВІД ГЕНДЕРОВАНОЇ ПРАЦІ УЧНІВСТВА СУЧАСНОЇ ШКОЛИ»

Автор: *Олег Марущенко*

Соціологічний аналіз уявлень дітей про гендерний дисбаланс у трудових відносинах і про основні ролі, що начебто повинні виконувати чоловіки і жінки, а також реального гендерного розподілу домашніх обов'язків в українській родині. С. 16-19.

«СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ І ДОСЯГНЕННЯХ»

Ведучий рубрики: *Володимир Карпов*

Резонансні тематичні новини з усього світу. С. 20.

«РЕБЕНОК В НЕТРАДИЦІЙНОЇ СЕМЬЇ»

Авторки: *Ирина Алексеенко, Лариса Бугайова, Светлана Липкань*

Не так давно наши коллеги поведали нам одну историю: им пришлось в детском саду работать с семьей, где мама воспитанника начала жить с женщиной... С. 21-22.

«ГЕНДЕРОВАНІ ШКІЛЬНІ РИТУАЛИ: ПО КОМУ ДЗВОНИТЬ ПЕРШИЙ ДЗВІНОК?»

Авторка: *Варвара Поднос*

Шкільний ритуал носіння дівчинки із дзвоником на Святі 1 вересня є гендерованим, адже втілює у собі приховану трансляцію гендерно-рольового порядку суспільства. С. 23-25.

«ВИКЛАДАННЯ МАСОВОГО ОНЛАЙН-КУРСУ «ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ: ГЕНДЕР ДЛЯ ВСІХ»: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ»

Авторка: *Тамара Марценюк*

У статті описуються враження від створення, проведення і результатів авторського онлайн-курсу «Жінки і чоловіки: гендер для всіх». С. 26-29.

«ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА СЕРЕД ВЧИТЕЛІВ ТА ВЧИТЕЛЬОК ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ АБО ЯК ЗРОБИТИ ЗАКЛАДИ ОСВІТИ ГЕНДЕРНОЧУТЛИВИМИ»

Авторка: *Тетяна Дрожжина*

У статті порушені питання просвіти учительства, виховательок щодо впровадження гендерного підходу у навчально-виховний процес та спонукання їх до перегляду своїх комунікативних практик. С. 30-32.

«СЕКСУАЛЬНА ОСВІТА: ПРО ЩО НЕ СКАЖУТЬ БАТЬКИ, ЗМОВЧИТЬ ШКОЛА»

Авторка: *Тетяна Жерьобкіна*

Попри те, що тема сексуальності людини вже не є табуованою, про це досі бояться і не вміють відкрито говорити, і, відповідно, виховують цей страх у дітях. С. 33-35.

ГЕНДЕРНИЙ ЖУРНАЛ «Я»
Журнал виходить із 2003 року

Засновник і видавець:
Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА»

Головний редактор:
Олег Марущенко
oleg.maruschenko@gmail.com

Літературна редакторка:
Олена Малахова
omalakhova@ukr.net

Фоторедакторка:
Ольга Андрусик

Дизайн і верстка:
Оксана Брюховецька

Адреса редакції:
E-mail:
center.krona@gmail.com

У разі часткового або повного передруку публікацій посилання на журнал «Я», авторок та авторів є обов'язковим. За достовірність інформації відповідають авторки та автори матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторок та авторів публікацій.

Фінансовий партнер видання:
Фонд імені Гайнріха Бьоля, представництво в Україні
www.boell.org.ua

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
КИЇВ

Електронну версію цього журналу, а також попередні номери можна знайти на нашому Гендерному порталі
www.krona.org.ua.

Друк журналу здійснено видавництвом «Планета_Принт». Наклад: 500 екз.

**2 ТЕПЕР
Я НЕ БОЮСЬ
СКАЗАТИ!**
Ольга Андрусик

8 ГРА ТІНЕЙ
Аліна Курлович

**11 ЗАБОРОНА
ПРАЦЮВАТИ:
ТУРБОТА
ЧИ НАСИЛЬСТВО?**
Альона Зубченко

**14 ЧИ ІСНУЄ ПРОБЛЕМА
ГЕНДЕРНОЗУМОВЛЕНОГО
НАСИЛЬСТВА
СЕРЕД МОЛОДІ?**
Уляна Мовчан

**18 СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ
І ДОСЯГНЕННЯХ**
Володимир Карпов

**20 «МОЯ НОВА ПОЛІЦІЯ»
ИЛИ КАК Я ПРЕПОДАВАЛА
ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО
ПАТРУЛЬНЫМ**
Анна Шарыгина

**25 16 ДНІВ
ПРОТИ ГЕНДЕРНОГО
НАСИЛЬСТВА: ДОСВІД
СТУДЕНТСЬКИХ ПРАКТИК**
Галина Єрко
Тетяна Коробкіна
Галина Омельченко

**29 РОЛЬ ЧОЛОВІКІВ У
БОРЬБІ ІЗ ГЕНДЕРНИМ
НАСИЛЬСТВОМ
(НА ПРИКЛАДІ США)**
Тамара Марценюк

**32 ЧИННИКИ ТА ПРАКТИКИ
ПРОЯВІВ НАСИЛЛЯ
СЕРЕД ФУТБОЛЬНИХ
ФАНІВ**
Давид Руденко

**36 НАШЕ АВТОРСЬКЕ
КОЛО**

На обкладинці
використано малюнки
Валентини Петрової,
м. Київ.

ТЕПЕР Я НЕ БОЮСЬ СКАЗАТИ!

Ольга АНДРУСИК

У кожної з нас були у житті історії, про які ми мовчимо. Чому? Нам болісно про них згадувати. Це історії про насильство. І в мене теж є така.

Мені 18 років, потяг, я студентка, їду додому. Загальний вагон, навколо повно людей, провідниця. Чоловік років сорока почав до мене чіплятися, тягнув до туалету. Я чинила опір, відмовлялася, а люди сиділи і дивилися, і ніхто нічого не зробив. Якийсь пасажир сказав своїй жінці: «Ти диви, що робить», а та відповіла: «Мовчи і не лізь».

Чоловік продовжував сидіти поруч і чіплятися. Я пересідала, він пересідав за мною. І що дуже дивно, люди, які це бачили, поступалися йому місцем. По-

"ОДНОКЛАСНИК НАМАГАВСЯ ЗГВАЛТУВАТИ МЕНЕ З ДВОМА ДРУЗЬЯМИ. ЗНАВ, ЩО ВІН МЕНІ ПОДОБАЄТЬСЯ, ТОМУ ВИРІШИВ, ЩО МАЄ НА ЦЕ ПРАВО."

їзд приїжджав о 23.00. Добре, що мене зустрічали батьки, бо я не знаю, чим би все це закінчилося.

Прочитавши у Facebook пост української журналістки Насті Мельниченко #яНеБоюсьСказати, я зрозуміла: «Це бомба! Нарешті про це заговорять. Нарешті це перестане бути проблемою тільки жертв насильства, а стане темою обговорення всього суспільства».

Чому про той випадок мовчала я? Так не трапилося ж нічого дивного... Мені здавалося, що так і має бути: чіпляння чоловіків до жінок – буденна справа, до цього мене привчили з дитинства. До того ж, неприємні речі завжди намагався забути, викреслити з життя.

Пост Насті перетворився на справжній флеш-моб. Багато жінок ділилися своїми історіями, які вони зберігали в таємниці десятки років.

*«Мені зараз 45 років. <...> А тоді... 10 клас, святкуємо Новий рік. Однокласник намагався згвалтувати мене з двома друзями. Знав, що він мені подобається, тому **вирішив, що має на це право** (тут і надалі виділення напівжирним моє – О.А.). Я змогла вирватися і втекти. Нещодавно святкували 25-річчя закінчення школи. Чекала на вибачення. Даремно. Ненавиджу досі.»*

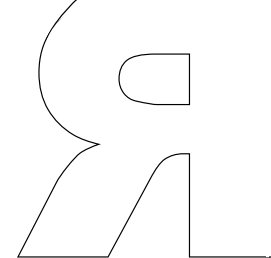
*«Грацюю в компанії. Корпоратив, Новий Рік. Шеф напився, дістав свого члена прямо за столом. Поруч я і кілька співробітників. Усі засоромились, відвертаються. Раптом він хапає мою руку, намагається притягнути до члена. Я висмикую, встаю, їду до його дружини, розказую. Вона: **«Мій чоловік може робити, що забажає. Якщо він захоче кого трахнути, я не буду проти»**. Сміється. У них 4 дітей, «зразкова сім'я».*

Жінки нарешті почали говорити. А що ж чоловіки? Вони теж писали про факти насильства, домагання по відношенню до себе, але таких історій виявилось набагато менше.

*«А чому мовчать про жіноче насильство? Коли мені було 13, мене грубо домагалася найкраща подруга моєї матері. Я прийшов до неї за дорученням матері якісь книжки занести, вона запросила увійти і там на мене буквально напала фізично. Ні матері не сказав нічого, ні друзям, взагалі постарався все забути, тому що **якась вже зовсім нерозповідна і паскудна подія...** Уявляю, **як дівчатам в 100 разів гірше у схожій ситуації...**»*

«До мене священник домагався, коли мені було 14. Тільки я тоді цього не розумів. Він розповідав мені про бога і віру, про гріхи, в процесі почав розпитувати,

"ПОСТИ ПІДТРИМУВАЛИ ПЕРЕВАЖНА БІЛЬШІСТЬ ЖІНОК, А ТАКОЖ ЧОЛОВІКИ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ. ЗАСУДЖУВАЛИ, ОБРАЖАЛИ АБО ВИСЛОВЛЮВАЛИ НЕДОВІРУ, ЯК ПРАВИЛО, МОЛОДІ ХЛОПЦІ ТИПАЖУ "АЛЬФА-САМЕЦЬ" ТА ОКРЕМІ ДІВЧАТА."

які в мене фізіологічні реакції на дівчат. Сказав, що це гріх, і треба почитати молитви над моїм тілом. Коли читав молитви, то водив руками по мені. Дійшов до живота і нижче, мені стало дуже неприємно і я позадкував, сказавши, що мені треба йти.»

Або чоловіки про таке мовчать «до останнього», або ж насильства щодо жінок коїться значно більше?..

«У колишньому СРСР насильство по відношенню до жінок – це узаконене і державне явище. **Жінка взагалі вважається немовби недолудиною і, скоріше, не суб'єктом і особистістю, а предметом.** Це реальність. І чим більше про злочини проти жінок говорять, тим краще.»

До історій було опубліковано чимало коментарів, з аналізу яких випливає, що пости підтримували переважна більшість жінок, а також чоловіки середнього віку (судячи з фото). Можливо, ці люди теж колись були жертвами насильницьких дій, але так і не наважились розповісти про це...

Засуджували, ображали або висловлювали недовіру, як правило, молоді хлопці типажу «альфа-самець» (знову-таки, судячи з фото, а також стилю коментарів) та окремі дівчата.

«Про те, що кожен, хто садить діточок собі на коліна – педофіл, я вже зрозумів. <...> **Бридкі чоловіки ставляться до бідних принцесок як до м'яса!!! ПИТАННЯ – а чи не прояв це звичайного сексизму з боку панянки?»**

«Написано чимало пікантних історій, незрозуміло тільки, яка частина з них правдиві. Ок, будемо вважати що всі. Але 95 % історій про те, що «жертву» поторкали за попу, показали член або потримали десь і відпустили, **нічого не роблячи.** Але це ж дитячий лепет! З іншого боку – величезна кількість жінок, в т.ч. українок, знаходяться в реальному сексуальному рабстві роками, там з ними творять реально страшні речі, і де? У країнах ЄС, в США і т.д., в Україні такого явища немає! Відчувайте реальний формат проблеми, в Україні, судячи з серйозності подій, **в цьому плані ви як у Бога за пазухою.**»

Здається, автор останнього посту на-

Nastya Melnychenko
5 июля · 🌐

[Подписаться](#)

#яНеБоюсьСказати

Я хочу, аби сьогодні говорили ми, жінки. Аби ми говорили про насильство, яке пережила більшість з нас. Я хочу, аби ми не оправдувалися "я йшла у спортивках серед дня, а мене все одно схопили". Бо нам не треба оправдуватися. Ми не винні, винен ЗАВЖДИ насильник.

Я не боюсь говорити. І я не почуваюся винною.

Мені 6-12 років. До нас приїздить родич. Він любить посадити мене собі на коліна. В якийсь момент, коли я вже стала підлітком, він хоче поцьомати мене в губи. Я обурююся і тікаю. Мене називають "нечемною".

Мені 13 років. Я йду по Хрещатику, несучи додому по пакету продуктів у кожній руці. Минаю відрізок від КМДА до ЦУМу. Скоро мій дід. Раптом дядько, що іде назустріч, різко міняє траєкторію руху і з розгону хапає мене між ніг. Він хапає так сильно, що аж припіднімає мене на руці. Я у такому шоці, що просто не знаю, як реагувати. Дядько відпускає мене і йде спокійно далі.

Мені 21. Я розійшлася з психопатом (справжнім, клінічним), але забула у нього вдома дідусеву вишиванку, яку позичала йому. Я йду до нього додому. Він мене скручує, силою роздягає і прив'язує до ліжка. Ні, не гвалтує. "Просто" робить боляче фізично. Я почуваюся безсильно від того, що не можу ніяк вплинути на ситуацію. Він фоткає мене голу і грозиться викласти знімки в інтернеті. Я ще довго боюся розповідати про те, що він зі мною робив, бо боюся фоток в інтернеті. А боюся я через те, що дуже соромлюся свого тіла (смішно згадати тепер).

Я доросла. Вперше в житті погоджуюся зняти домашнє порно-відео. Після того, як розійшлася з хлопцем, він погрожує викласти відео в мережу. Я попереджаю усіх через фейсбук, аби ждали! Я доросла, і шантаж на мене не діє.

Чи задумувалися чоловіки, як воно: виростати у атмосфері, коли до тебе ставляться як до м'яса? Ти нічого не зробила, але кожне вважає себе в праві тебе трахати і розпоряджатися твоїм тілом.

Я знаю, їм навряд чи дійде. Я б взагалі нічого не пояснювала, але їх, на жаль, половина людства.

Тож нам, жінкам, важливо говорити про наш досвід. Важливо робити його видимим. Будь ласка, говоріть.

#яНеБоюсьСказати

"95 % ІСТОРИЙ ПРО ТЕ, ЩО "ЖЕРТВУ" ПОТОРКАЛИ ЗА ПОПУ, ПОКАЗАЛИ ЧЛЕН АБО ПОТРИМАЛИ ДЕСЬ І ВІДПУСТИЛИ, НІЧОГО НЕ РОБЛЯЧИ. АЛЕ ЦЕ Ж ДИТЯЧИЙ ЛЕПЕТ!"

віть не натякає, а говорить прямо: ви не в сексуальному рабстві – отже, подякуйте за це, а те що вас хапають чоловіки де і як захочуть, то це фігня. А ось я не хочу, щоб мене хапали, і думаю, що я не одна в своєму бажанні! Це ще одна причина, чому про таке треба говорити. Молодий чоловік, мабуть, не розуміє, що дівчата саме через мовчання і потрапляють у рабство, бо бояться розповісти про факти домагання, а насильники продовжують діяти.

«А чому потрібно комусь розповісти, тим більше – сурмити на весь світ? Якщо не вистачило сміливості подати заяву, або під час зґвалтування поводитися тихо, щоб живою залишитися (тобто слідів немає), то або до психолога, або краще мовчати, бо це для мене травма і неприємні спогади, а для

"ЦЕ БУЛО ДУЖЕ ОГИДНО, АЛЕ Я НЕ НАВАЖИЛАСЯ ПРОСИТИ БУДЬ-ЯКОЇ ДОПОМОГИ, Я ЗНАЛА, ЩО ВИХОВАТЕЛІ, ЙМОВІРНО, ЗВИНУВАТЯТЬ МЕНЕ У БУДЬ-ЯКОМУ РАЗІ, НЕ ХЛОПЧИКІВ. У НАС БУЛИ ВИПАДКИ ПОДІБНОГО РАНІШЕ, І ВИХОВАТЕЛІ ЗАЗВИЧАЙ ЗВИНУВАЧУЮТЬ ДІВЧАТОК."

когось – улюблений розділ порносайту» (пост дівчини).

«Автор свідомо намагається розпалити ненависть до всієї протилежної статі, і не пропонує якісь системні рішення. **І вічне ниття «пригноблених» і вимога псевдорівноправ'я – це не вихід.»**

«Вибачте, але автор або незріла особистість, або даний проект не що інше, як акція особистої помсти, а може все разом. Вона нічого не пропонує, лише має намір підняти шум довкола. <...> Звичайно, проблема існує. Її причини криються глибоко в людській сутності. <...> Більше толку було, якби автор зайнявся некомерційною організацією, метою якої була б допомога постраждалим від зґвалтувань в самих різних напрямках. <...> Я лише на закінчення скажу, що **автор – лише потерпілий, вереск якого ніяк не впливає на вирішення проблеми.»**

Чому засуджували? Можливо, ці люди вважають насильство чимось прийнятним, або були його байдужими свідками, або навіть самі його вчиняли... Флешмоб побічно викрив їх. Але це тільки припущення, хоча не лише моє.

«Жінки розповідають про ґвалтівників і збоченців, а деякі персонажі взяли це на свій рахунок і навіть настрочили скривджені пости. Риторичне питання: чому ці люди прийняли розповіді про ґвалтівників і збоченців на свій рахунок?»

Аналізуючи ці сумні історії, не перестаєш жахатися: дуже часто люди вперше ставали жертвами насильства або домагання ще у дитячому чи юнацькому віці.

«Мені було 6 років. <...> Я була в дитячому садку. Два хлопчика підійшли до мене, схопили <...> і потягли <...> до павільйону в центрі майданчика. Один хлопчик був набагато більшим, ніж я. Він схопив мене за обидві руки і міцно тримав їх за мою спиною. Інший хлопчик почав цілувати мене в щоки. Це було дуже огидно, але я не наважилася просити будь-якої допомоги, **я знала, що вихователі, ймовірно, звинуватять мене у будь-якому разі, не хлопчиків.** У нас були випадки подібного раніше, і вихователі зазвичай звинувачують дівчаток. <...> Я ніколи не плакала, я ніколи не говорила ні слова про подію нікому. І я не забула його, навіть якщо це сталося кілька десятиліть тому.»

«Мені було п'ять років. <...> Вийшла погуляти одна біля під'їзду, поки няня прибирає. Через якийсь час до мене підійшов сусідський хлопець, років, напевно, двадцяти. <...> Запропонував мені подивитися на його хом'ячка. Раптом він розстебнув свою ширінку і дістав звідти м'ятого «хом'яка». Я в житті не бачила лисих і зморщених хом'яків і подумала, що тваринці там погано, в цій дивній кішені, і вона захворіла. Терміново треба рятувати бідолаху, – подумала я, – і з усіх сил смикнула його за клен. Це я зараз знаю, за що я його смикнула, а тоді думала, що дійсно рятую тваринку.»

«Мені було 19 років, була десь година ночі, залишалося пройти до будинку пару під'їздів. <...> Підійшли двоє хлопців – одному захотілося близькості і він почав бити мене, інший просто розвернувся і пішов. Він бив мене жакливо, ногами по голові, обличчю, тілу. <...> Чим більше він бив мене, тим голосніше я кричала, але ніхто з сусідів не вийшов, це неможливо було не почути, це було дуууже голосно. <...> До сих пір сняться сні періодично, як я тікаю від насильства. #Ненавиджу #урод #життя покарає. #ЯнеБоюсьСказати.»

Усі ці довгі роки жінки мовчали, бо відчували сором і страх. Що хтось про це дізнається, осудить, звинуватить... Вони і самі нерідко звинувачували себе у тому, що сталося. Так нас «відформатувало» суспільство: «жертва завжди сама у всьому винна». Випадкові свідки взагалі не розбираються, що сталося і чому, а

лише питають: «А що зробила ти, що він так повівся?»

«Біда в тому, що я боюсь. <...> Те саме вбите табу? Страх, що побачать знайомі. Страх, що побачать колеги. Страх, що будуть обговорювати і за-суджувати. Зв'яжуться з батьками. Родичами. І, здається, що подібне вже описували, адже все сказали до мене, **подумаєш, що означає ще одна історія, можна і промовчати, поспівчувати мовчки.** І в той же час я розумію – мовчати не можна. Це ще один камінчик, маса яких, нарешті, прорве дамбу мовчання і спонукає суспільство припинити табувати теми. <...> Мені близько 13 років. На мені джинси, кросівки, толстовка. До мене, яка сидить на одиночному сидінні, прилаштовується... <...> Починає тертися. Я намагаюся відсунутися. Уникнути контакту. Мені дико соромно. Мені здається, що всі бачать. А це соромно. І адже всі дійсно бачать. І всі сором'язливо відвертаються. А він треться. І кінчає. В штани. Біля твого обличчя. Я вискочила на кілька зупинок раніше (так, це був мій план) і в останній момент – він не встиг вийти. Але я потім весь час оглядалася – і недарма – він ходив біля тієї зупинки, на якій я вискочила, ще пару днів. Чому я не розповіла дорослим? Я розумію, **що я, можливо, винна в зґвалтуванні або домаганнях до інших дівчат.** Але перехоплює спазмом горло. **Вибачте мене, дівчатка, я дуже перед вами винна – я злякалася розповісти.** <...>»

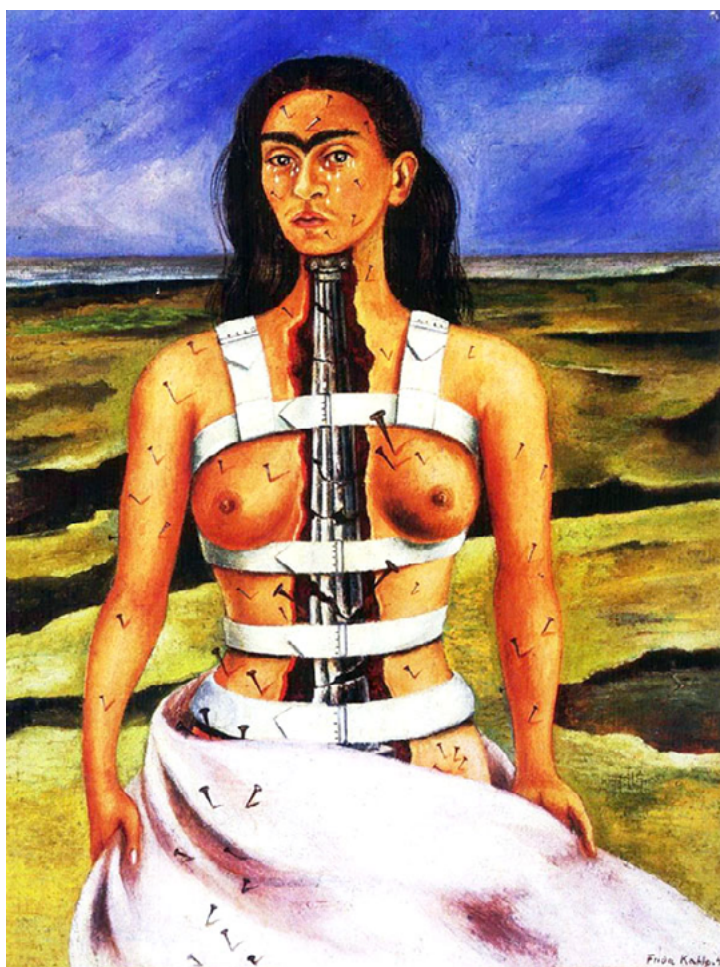
Це здається неймовірним, але навіть зараз у своїх постах жінки продовжують виправдовуватися, хочуть когось у чомусь переконати. Вони описують свій одяг, доводячи, що не були «одягнені сексуально» («на мені був спортивний костюм», «я була звичайно одягнена»), «зважують» свої дії («я пізно поверталася додому, бо треба було затриматися на роботі», «хоча було вже темно, прийшлося йти до магазину, бо треба було готувати вечерю», «я погано почувалася, тому залишилася у ліжку довше, ніж завжди»). Читаю між рядків: ні, ми не провокували нічим таким... Але ж сама наявність виправдань уже вказує на те, що ми до певної міри приймаємо безглузді звинувачення у провокації.

«Ранок вихідного дня. Я – дівчинка 11 років їду на заняття. **Я пристойно одягнена**, у мене спортивний рюкзак і хвіст. Раптово я відчуваю дикий біль у волоссі (мене схопили за нього), почали кричати, що я повія, шалава, і бити. <...> Це була жінка. І це була центральна станція метрополітену. **І жоден з оточуючих, включаючи чергову по станції, нічого не зробив** – я дивом вивернулася і

Група «Жена», міський трафарет («Виставка соціальної графіки проти гендерного насильства», 2014, Москва, Росія).

"Я-доросла хочу опинитися в ті моменти поруч з я-маленька, хочу викликати міліцію і хочу плюнути в піку кожному дорослому, хто це бачив і промовчав."

Фріда Кало «Розбита колонна»

відскочила. Жінка пішла сама. Ніхто її не затримав, не викликав міліцію. І одна зі спостерігачок заявила: а ми думали, це твоя мама. Так ти розумієш, що натовп буде дивитися, як з тобою роблять щось і ніхто тобі не допоможе, більше того, тебе засудять.»

До чого призводить мовчання? Дівчата відчують себе жертвами, які до того ж самі у всьому винні, а так і непокарані насильники впевнені, що їм усе зійде з рук, або вони навіть взагалі не сприймають свої дії як щось аморальне. І продовжують чинити насильство – їх не зупинено!

«Я зараз сиджу і плачу – не знаю чому, я дуже розсудлива особистість, я тримаю емоції під контролем завжди. Я-доросла хочу опинитися в ті моменти поруч з я-маленька, хочу викликати міліцію і хочу плюнути в піку кожному дорослому, хто це бачив і промовчав. Не можна мовчати. Я впевнена, що чоловікам розповісти подібне ще важче, ніж мені. Але це необхідно розповідати. Можливо, **якщо наших мучителів не зупиняє мозок і совість – їх зупинить страх бути названим публічно.** І чим більше народу буде розповідати – тим менше людей зможуть сказати «вони (жінки і чоловіки) самі в цьому винні.»

Аналізуючи матеріали флеш-мобу, я звернула увагу на два симптоматичні моменти. Перший: в основному пости були про «якихось чужих людей», хоча чисельні дослідження говорять, що частіше буває навпаки: насильниками є особи, які близькі до жертви (члени сім'ї або друзі). Але саме таких історій «викладено» обмаль. Другий момент – часовий: майже усі описані випадки сталися доволі давно або дуже давно, тут не знайдеш розповідей про нещодавно скоєні насильницькі дії.

Напевно, такі рани загоюються дуже довго, а у випадку з близькою людиною – можливо, що й ніколи. До того ж страх, як і раніше, сковає жертв насильства: вони продовжують боятися, що їх впізнають, осудять, звинуватять, а може і заб'ють до смерті.

Тому флеш-моб #яНеБоюсьСказати є надважливим та своєчасним з багатьох причин. Жертви насильства нарешті отримали змогу розповісти про те, що так боліло в душі, отримати таку необхідну для них підтримку, зрозуміти, що вони не самі.

Проблема насильства є табуованою, через що більшість людей просто не були здатні оцінити її масштабів. Флеш-моб змінив і це...

Він також дав надію, що проблема насильства усіма буде сприйматися серйозніше. Що значно більша кількість

дорослих пояснять своїм дітям: ніхто і ніколи не має права на будь-яке насильство над особистістю! Якщо таке раптом сталося, дитина повинна вміти це розпізнати і одразу розповісти дорослим. Не можна боятися просити про допомогу або соромитись, що хтось осудить. Насильник завжди винен, його має бути покарано! Збереження свого життя та здоров'я – фізичного, психічного – це головне. А особиста активна позиція може врятувати інших.

«Мати вирішила поговорити з дочкою про насильство, що треба робити, як йому запобігти. І виявилось, що на дні народження подруги клоун (поки ніхто не бачив), «чіплявся» до дитини, **яка розповіла про це, тільки після цієї розмови, коли їй сказали, що боятися не треба і потрібно все розповідати.** Ми розповсюдили його контакти, щоб запобігти насильству над іншими дітьми. Цей флеш-моб дуже хороше діло.»

Флеш-моб став спробою донести просту істину: перестаньте звинувачувати жертву насильства, не будьте байдужими, прийдіть їй на допомогу, надайте підтримку!

Ще одним позитивним моментом флеш-мобу я вважаю той факт, що у багатьох людей, особливо чоловіків, «відкрилися очі» на саму проблему насильства (чимало чоловіків у цьому зізналися). І тепер вони не будуть сторонніми спостерігачами, а допоможуть у її вирішенні: перестануть бути байдужими свідками домагань або принаймні не будуть казати, що такого насильства в Україні не існує.

«Пані Настя, Ви розбудили бурю, яка була необхідна всім. Кожній людині на цій маленькій кульці. Ви – як доктор, який відкрив страшний нарив. Бо мовчання та оце «victim blaming¹» – може, навіть страшніші, ніж гвалтування. Величезна Вам подяка!»

Головне зрозуміти, що цей флеш-моб вказав на існуючу проблему, яку треба вирішувати усім разом. Коли приходять час змінювати усталений порядок речей, кожен з голосів буде важливим.

Бо #Я Не Боюсь Сказати.

Він переконав, що навіть якщо правосуддя безсиле або жертва не змогла звернутися до правоохоронних органів, завжди є людський осуд, а за умов активних дій, у тому числі й у соціальних мережах, насильника можуть навіть викрити. Можливо, тепер люди, які «виношують плани» насильницьких дій, усвідомлять, що вже не зможуть залишитися непокараними.

Нуіро, мурал до Міжнародного дня боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок (Тераччина, Італія)

¹ Обвинувачення жертви (анг.).

ГРА ТІНЕЙ

Аліна КУРЛОВИЧ

Темінь нас лякає, а світло може заспокоїти, бо воно надає речам зрозумілої форми. Нам здається, що за допомогою світла ми можемо розуміти сутність, розпізнавати колір – і на цьому ґрунті робимо висновки. Проте інколи правда ховається у темноті. Коли підіймається сонце – тіні заповзають далеко у душі тих, хто мріють про день і для кого він – єдине спасіння. Цей світанок один із тих, коли з нетерпінням чекаєш першого промінчика сонця, бо сидіти серед тіней вже не має сили. На березі річки мені завжди найспокійніше, бо вода віддзеркалює сонячне проміння і грає райдужними вогнями. Тіні, які тебе огортають, у ці моменти стають меншими, не такими страшними та неосязними. Надворі осінь – вересень... Листя ще і пожовкнути не встигло, але прохолода почала пробирати ранки. Сиджу на березі річки і думаю, перебираю у пам'яті спогади, у душі товчу почуття... Сцени з документального фільму дитинства і життя моєї любої бабусі закралися у душу...

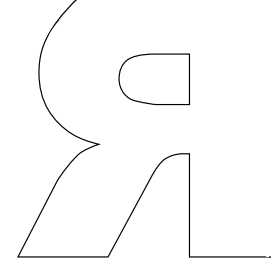
"Я ДУЖЕ ДОБРЕ ПАМ'ЯТАЮ ТІ ВЕЧОРИ ТІНЕЙ. КОЛИ ЗАМІСТЬ КАЗКИ НА НІЧ, БАБУСЯ ХАПАЛА МОЮ РУКУ І МИ ШВИДКО БІГЛИ СЕРЕД НОЧІ З ДОМУ. КУДИ ОЧІ БАЧАТЬ. ІНОДІ В ПІЖАМАХ, ІНОДІ Й БОСІ БІГЛИ ПО СЕЛВУ Й СТУКАЛИ У ВІКНА ЛЮДЕЙ."

Я жила з маминими батьками у селі. У дитячі обов'язки входило небагато: не плутатися під ногами, ходити на тирло

з бабусею по обіді, а з дідусем увечері (щоб забирати корову), білити усе, що білиться, не білити по можливості себе, не чіпати нікого, хто були менші за мене та могли шкрябатися чи кусатися. Впоратися з усім цим дитина могла. І ці миті бігання, лазіння, байдиккування – були такими щасливими та по-дитячому безтурботними. Коли бабуся складала перину на підлогу біля печі для усіх онуків та онучок, які до неї приїхали у гості, коли на вигоні ми бігали вечорами та у пластикову пляшку ловили майських жуків, коли валялися у траві, що була така запашна, але так погано відпиралася від платтячок... Коли втікали з дому, щоб дізнатися, а чи край землі за о-о-он тією посадкою, коли вечорами у халабуді робили багаття, смажили картоплю з салом та співали пісні, розповідали страшні історії, які потім вривалися у наше з бабусею безтурботне життя. У сонячному світлі дитинство було дивовижним! Свобода, про яку багато хто з дітей лише мріяли...

Проте коли наступали тіні і гості й друзі та подруги розходилися / розїжджалися, усе могло різко змінитися. Я не в змозі пригадати причини сімейних сварок, та чи мають вони велике значення?! Здається, часто сутички починалися через те, що ще одну пляшку бабуся сховала!.. Але я дуже добре

пам'ятаю ті вечори тіней, коли замість казки на ніч, бабуся хапала мою руку, щойно я переступала поріг, – і ми швидко бігли серед ночі з дому, куди очі бачать. Гілки кущів та дерев били по обличчю. Іноді в піжамах, іноді й босі бігли по селу й стукали у вікна людей. Бувало дід нас знаходив, «вибивав вікна», гуркотів у двері та, нічого не добившись, ішов, погрожуючи: **«Ну, ще ж повернешся додому, я тобі влаштую!»**

Найсумніше те, що вона ж справді поверталася, знову і знову. Удень у нього руки були «зв'язані», а язик – ні, тому на зміну кулакам та важким предметам приходили слова. Тиранія вже приймала інші відтінки, суміш погроз, докорів, прокльонів та гупання кулаком по столу. Страждали і домашні тварини, на них можна було не стримувати свій гнів і розламати палку товщиною з дитячий зап'ясток.

Були і зовсім критичні моменти, коли втекти не вдавалося. По дому літало усе, що могло піднятися: стільці, посуд, кочерга, дрова... Тоді бабуся могла потратити до лікарні... Колись, дитиною, я їй запропонувала зробити зачіску. Бачила ж, як її подруги, незважаючи на вік, ходили без косинки, а свою бабуся я жодного разу не бачила без неї на людях. Тоді вона мені відповіла: **«Дитино, та ні з чого ж, залишилося три волосини – усе видерто...»**

Якщо усю сутність можна сказати у кількох словах – то це вони. Усі її страждання, біль та терпіння. Вона вважала, що вибору у неї не було. Спочатку шестеро дітей, яких потрібно було виховувати, одягати, навчати, не дивлячись у вічі страху та болю, а потім... А потім, хто ж її захистить?! Уся рідня залишилася у Білорусії, тут – ні-ко-го. Вона якось мені жалілася, що дід забрав від неї рідних, завіз її на край землі: «Матуся моя, така хороша була, але ж вона не змогла з нами жити...» А вже дорослою я дізналася й про те, що дід підкупив її родину, і що вона вийшла заміж з примусу.

Я не в змозі зрозуміти, чому, незважаючи на те, що такі вечори були нормою, як кажуть у народі – «старою доброю традицією» – усе це швидко забувалось, затиралось у мої дитячій пам'яті і зі світанком тіні ховалися, форми речей ставали зрозумілими і життя продовжувало йти у своєму звичному руслі.

Не встигла я отямитись, як у моїй голові вже інший спогад: на цьому ж місці, де я зараз стою, увечері ми сидимо з ним. Дитя з нетерпінням чекає на свою сопілочку, яку дідусь власними руками робить. Дитячі очі горять, а щоб зняти моє нетерпіння, розповідає історію: «Сопілка робиться навесні

з берези. Саме тоді дерево...», або як ми вранці ловимо разом рибку. Так, я пригадую, що чула погрози, бо ж дитині шести рочків важко усидіти на місці й дивитися на те, чи потонув поплавок. Звичайно, що я постійно перепитувала: **«Рибка клює?»** та бігала з песиком на березі річки, голосно сміючись. Для тих, хто ніколи рибку не ловив, попереджу: вважається, що це відлякує рибку (насправді риби не мають апарату слуху) і вже точно дуже дратує діда.

Минав час, змінюючи локації нашого життя. Дід перестав пити. Від цього домашній худобі легше не стало, палки її наздоганяли, язик та злість, як вияви-

«КОЛИСЬ, ДИТИНОЮ, Я ЗАПРОПОНУВАЛА БАБУСІ ЗРОБИТИ ЗАЧІСКУ. ТОДІ ВОНА МЕНІ ВІДПОВІЛА: "ДИТИНО, ТА НІ З ЧОГО Ж, ЗАЛИШИЛОСЯ ТРИ ВОЛОСИНИ - УСЕ ВИДЕРТО..."

лося, теж не кодується... Але вечірні тіні на стінах вже не відтворювали сімейні битви, які раніше дитячі очі вловлювали з-під ліжка.

Проте родини все одно вже не було: ні тоді, ні зараз. Усіх речей, що робить родиною людей, які живуть під одним дахом – маленьких дрібничок, що засвідчують, що штамп у паспорті стоїть не даремно. Ні сумісних поїздок до дітей у гості, ні планів щодо облаштування домівки, ні мрій. Я навіть не пригадую жодного спільного сніданку, вечері чи обіду, та й, власне, не пригадую, щоб вони спілкувалися, лише сварилися та докоряли одне одному. А причини завжди були архіважливими: «корова не напоєна», «у свиней не вичищено», «гуси втекли»... Моя бабуся не була з тих, хто від болю змовчить, вона знала, що якщо він вийде із себе, то вдарить, але відповідала на його образи: «І шо, ти мене вдариш, та чи вперше?! Ти іншого й не знаєш!..»

Я через свою допитливість була присутня на усіх посиденьках, які були у нас вдома. Мені здається, що дід з бабусею спілкувалися нормально лише у ті моменти, коли хтось у гості приходив, і то...через гостей.

Тільки зараз я усвідомлюю, які ті посиденьки були «миленькі». Сусіди та сусідки, які усе прекрасно розуміли і знали, приходили і робили вигляд, що у них амнезія. Ніхто ні в кого не ховався, ніхто нікого не захищав... Ніхто нічого не робив. Мою душу мучать за-

питання, відповідь на які мені так ніхто і не дав: чому в таких випадках ніхто нічого не робить, чому це вважається нормою і заради чого отаке терпіти? Зараз я знаю мінімум три родини, у яких була подібна історія, і лише одна з них завершилася втечею та розлученням. Можливо, причина такої поведінки жінок – це оті традиції, якими їх пічкали з дитинства: «чоловік повинен бути лише один», «розлучатися не можна», «у родині головний чоловік»?

Життя – дивна річ, воно закінчується лише для когось при останньому подиху і не закінчується ніколи... Після чиєїсь смерті люди живуть, і лише інколи оглядаються і вибірково пам'ятають те, що хочуть пам'ятати або не можуть забути. Після його смерті я його виправдовувала. Я сумувала. Поруч зі мною не було батька, довгий час не було і матері. І ця родина до дванадцяти років була єдиним, що я бачила. Попри усе, пам'ять

"ПЕРЕД СМЕРТЮ ВІН ПОКАЯВСЯ
І ПРОСИВ ПРОБАЧЕННЯ. ПРОТЯГОМ
ДО-О-О-ОВГИХ ТРЬОХ МІСЯЦІВ ЙОМУ
ЖИТТЯ "ДАВАЛО ЗДАЧІ" ЗА ВСЕ
ЗАПОДІЯНЕ. ПРОЩЕННЯ ВІД ДРУЖИНИ
ВІН ТАК І НЕ ОТРИМАВ."

стерла всі погані спогади, усе, що дитина тоді не захотіла бачити та знати.

Прочитала нещодавно вірш, який написала йому, але картинка докупи не складається. Здається, що писала про зовсім іншу людину...

*Как печальна эта осень,
снова без тебя молчу.*

*Ты прости меня, ведь очень
за тобою я грущу,*

*Не витает в небе образ,
и не снятся мне черты,*

Как же быть?

Что же делать?

Где тебя найти?

Пролетает время быстро

и уже весна цветет,

*У меня все в жизни ясно –
а твою бог не вернет.*

Вспоминаю детство часто,

все учения, слова.

*Фотографии – бумага, чувства,
мысли навсегда...*

Коли дорослішаєш і починаєш копати, хто знає, яких чудовиськ минулого ти пробудиш. Перед смертю він покаявся і просив пробачення. Протягом до-о-

о-овгих трьох місяців йому життя «давало здачі» за все заподіяне. У нього теж є палки, товщиною з дитячий зап'ясток – правда, лікарі їх називають хворобою. Прощення від дружини він так і не отримав. Хоча оті три місяці вона про нього піклувалася й робила усе, щоб йому стало легше та до останнього чекала, що він подякує їй, оцінить те, що вона робить, вибачиться. Я не раз чула, як бабуся говорила з моєю мамою: «Я його доглядаю, а він на мене ще і гиркає... Хоча б покаявся перед смертю...»

У переддень смерті діда я приїхала його провідати і побачила зовсім іншу людину. У його очах були страшений відчай та страх. Він просив пробачення, хоча ледь говорив. Коли ж він хотів мене взяти за руку, я злякалася і відскочила. Було так соромно за мій страх – але я його не впізнавала. Тоді я і зустріла ранок на березі річки, бо не в змозі була витерпіти його страждання. Кажуть, страх – це найпростіша емоція, вона може ховатися у глибині розуму, у спогадах – ми боїмося невідомого. Коли ж з нами близькі і добре знайомі люди, то невідоме разом зі страхом відступає. Його страх ніхто не зміг забрати – дружина піклувалася, але це не була кохана жінка, це була жінка, яка пліч-о-пліч йшла зі страхом усе життя.

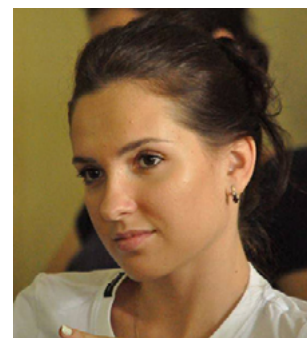
І зараз бабуся часто його згадує. Коли я прошу її розказати якусь історію із життя, то беру чай, заходжу до неї в кімнату, вмошуюся якомога зручніше і слухаю... Бабуся у мене з почуттям гумору, складала раніше гуморески – коротенькі, на ходу, зараз звичайно з цим важче. Щасливі історії життя у неї є, от тільки вони про батьків, дітей та онуків, онучок. Після кожної історії вона згадує чоловіка як людину, яка поспувала їй життя. Він же їй обіцяв, що вона помре раніше за нього – ось що пам'ятає про свого чоловіка моя 78-річна бабуся, яка прожила у шлюбі близько п'ятдесяти років.

Час спливає швидко. Усе вже зовсім інакше. Перебудувалося, устаткувалося життя. Лише дописуючи останні рядки статті, я зрозуміла, що на днях було 10 років, як немає діда. Але коли я приходжу на те місце, на березі річки, я розумію, що минуле нікуди не зникає. Воно осідає у серці аж до закам'яніння.

Вітер... Світає, і вогні води від проміння прокрадаються до самої душі. Коли тіні відступають, то ми бачимо форми речей, але саме тіні показують нам правду...

ЗАБОРОНА ПРАЦЮВАТИ: ТУРБОТА ЧИ НАСИЛЬСТВО?

Альона ЗУБЧЕНКО

«Ви знаєте, я взагалі не думала до Вас звертатися, але подруга наполягла. Вона вважає, що чоловік поводиться ненормально і обмежує мою свободу. А справа-то зовсім дріб'язкова...» – так часто починаються телефонні розмови на Національній «гарячій» лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації. А коли жінка починає розповідати, виявляється, що «дріб'язок» може мати дуже серйозні наслідки.

За 8 місяців 2016 року на лінію вже надійшло понад 22 тисячі дзвінків і майже 90 % із них стосувалася домашнього насильства або насильства над жінками. Цифри вражають, але не настільки. Бо ж це лише невелика крапля від реальної кількості випадків. Насправді кожна третя жінка страждає від насильства: вдома або поза ним. Це і психологічний тиск, переслідування, погрози, і побої, і зґвалтування, і сексуальні домагання. Часто якщо жінка розуміє, що удари чи примусовий секс – це

насильство, то із психологічними чи економічними його проявами набагато складніше. Це й досі Україна бореться із віковими, у тому числі й радянськими, стереотипами про місце та роль жінки.

Класична ситуація – чоловік забороняє працювати, мовляв, і сам достатньо заробляє, «а ти сиди вдома і за дітьми приглядай, то твоє місце». І в цій ситуації все залежить від бажання жінки реалізуватися та мати економічну незалежність. Звичайно, жінка може мати задоволення від домашніх справ

та занять із дітьми, вона може дійсно хотіти бути вдома, мати час на хобі тощо. Тоді це її особиста справа. Ми ж говоримо про випадки, коли жінка хоче працювати чи займатися чимось, але фактично не може реалізувати свої бажання через заборону чоловіка чи будь-кого із членів родини. Спеціалістки й спеціалісти ГО «Ла Страда – Україна», яка працює у напрямку протидії домашньому насильству та гендерній дискримінації з 1997 року, стикаються із такими ситуаціями дуже часто. І, на жаль, закінчитися вони можуть набагато гірше, ніж можна спочатку уявити.

«Був випадок, коли жінка потрапила до лікарні з виснаженням організму, бо чоловік «карав» її голодом. Наприклад, погано випрасувала йому сорочку – вечеряти не будеш. А привід можна завжди знайти, якщо хотіти», – ділиться консультантка «гарячої» лінії. «І це вже я не говорю про поширені випадки: вигнання з дому посеред ночі, шантаж дітьми...».

До чого тут вигнання з дому чи моріння голодом, запитаєте ви? А до того, що заборона працювати має під собою мету зробити лю-

"ЗАБОРОНА ПРАЦЮВАТИ МАЄ ПІД СОБОЮ МЕТУ ЗРОБИТИ ЛЮДИНУ ЗАЛЕЖНОЮ ВІД БАЖАННЯ ІНШОЇ ОСОБИ ДАТИ ЧИ НЕ ДАТИ ЇЇ ГРОШІ, РЕЧІ, ЇЖУ."

дину залежною. Залежною від бажання іншої особи дати чи не дати їй гроші, речі, їжу. Це ж не секрет, що й досі існує і процвітає думка, що хатня робота – то ніяка не робота, а обов'язок жінки. Тобто прибирати, готувати, прати, прасувати, доглядати за дітьми – це прямий обов'язок жінки, з яким вона має справлятися незалежно від будь-чого. І не втомлюватися при цьому. Бо ж має іще один «обов'язок» – завжди бути готовою до сексу. Виходить, що жінка, яка працює вдома, підтримує чистоту та займається родинними справами, – ФАКТИЧНО НІЧИМ ОСОБЛИВИМ НЕ ЗАЙНЯТА. Грошей, мовляв, це не приносить. І цінується така робота відповідно. Чоловік відчуває себе головним: він заробляє та утримує родину, він може вирішувати, що потрібно купувати, а що ні, він може робити будь-що. Бо ж він ці гроші заробив.

Звичайно, кожен / кожна обирає свій шлях і своє бачення ідеальної родини. Але потрібно пам'ятати, що і жінка, і чоловік, які перебувають у шлюбі, – вільні й мають абсолютну однакову права і можливість реалізуватися. І коли одна особа стає залежною від іншої, нехай фінансово чи якимось іншим, – це неминуче призведе до конфліктів. Про це свідчить багаторічна робота «гарячої» лінії.

Будь-яке звернення, що починається

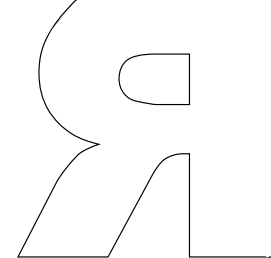
із фрази «Мій чоловік мені забороняє», є яскравим індикатором того, що у стосунках уже наявне насильство.

Оксана одружилася у 19 років. Сяк-так закінчила навчання та народила дитину. Працювати спочатку не мала часу, а тоді й можливості: бо ж чоловік був проти. А коли дитині було вже 7 років – вирішила-таки піти на роботу: вдома сидіти одній було самотньо, а дитина вже пішла до школи. Але чоловік тому не надто зрадив: стала Оксана фарбуватися, купила вузьку спідницю. Сварки вдома стали звичайною справою. То вона додому їхала довше, ніж потрібно, то дитина з її вини стала гірше вчитися, то в квартирі не прибрано, що й в гості нікого не запросиш. Уперше він ударив її, коли вона прийшла з роботи з квітами. І ніякі вмовляння, що то колектив привітав зі святом, і кожна отримала квітку, не допомогли.

«Історія Оксани, звичайно, неприємна. Вона довго спілкувалася із психологом у нас на лінії, щоб зрозуміти, як бути далі. Вона мала роботу і хоч невеликі, але гроші на самостійне життя. До нас телефонувала жінка, яка прожила у шлюбі понад 15 років. Родина була дуже заможна, вона не працювала, а займалася хатніми справами. Чоловік побив та вигнав її з дому без нічого. Сказав, що її речей у їхньому домі немає, бо він їх всі купив. І йому набридло, що вона нічого не робить, лише «на нерви діє». Жінка просто не знала, куди їй іти», – розкажує консультантка.

Для жінки, яка опинилася сам на сам із проблемою насильства, світ здається несправедливим і страшним. Вона не знає, куди йти, куди звертатися. Хто зможе їй допомогти? Якщо подивитися на дослідження – більшість жінок звертаються до подруг чи близьких. Лише частина йдуть до поліції чи суду. Часто жінка просто починає життя заново. Зараз Україна стоїть на порозі ратифікації Стамбульської конвенції, яка зможе зобов'язати державу надавати необхідні послуги постраждалим. Особливо болюче питання – це створення притулків для постраждалих, криміналізація домашнього насильства та надання дійсно фахової допомоги. Зараз в Україні фактично працює лише три державних притулки і трохи більше десяти при громадських чи міжнародних організаціях. А має бути в рази більше!

Не варто думати, що економічне та психологічне насильство можливе лише над жінками. Чоловіки також від нього можуть постраждати. Найчастіше це докори дружини, що він мало заробляє, а повинен сім'ю утримувати, квартиру купити... Трапляються і випадки насильства дорослих дітей над своїми батьками. *«До нас телефонує літній чоловік. Його син з невісткою забрали пенсійну картку. Через це він не може піти до магазину та купити необхідну їжу. Не говорячи вже про ліки та доступ до медичної допомоги. Діти кажуть, що він уже й так старий, навіщо йому ті ліки», – ледь*

не зі сльозами згадує консультантка.

У таких випадках варто звертатися до психолога обом, бо допомоги вирішити ситуацію зможе лише фахова допомога та робота з обома членами родини.

Фахово доведено, що приховане психологічне насильство є не менш небезпечним за фізичне, яке можна помітити за синцями чи іншими слідами знущань. Довести факт існування морального насильства набагато важче, адже нерідко навіть жертва може не розуміти, що відбувається насправді. Інколи приниження, вияви обмеження свободи дружини можуть набувати ввічливих форм, проте це не робить їх менш руйнівними. У такому випадку чоловіком активно застосовуються прийоми мовчання, ігнорування, висловлювання щодо меншовартості чи неповноцінності дружини.

Якщо жінка дійсно вирішила, що хоче піти на роботу, щоб реалізуватися і звільнитися від повсякденної рутини, перш за все, варто поговорити з чоловіком і розвіяти його страхи. Щира і відверта розмова – справді може допомогти!

Головне зрозуміти мотиви чоловіка, дізнатися передумови його позиції. Найпоширенішими причинами, чому чоловік забороняє дружині працювати є:

1. Прийняття єдиного типу родинних стосунків, де жінка займається лише хатніми справами. *Рішенням такого конфлікту можуть бути позитивні приклади родин, де працюють двоє партнерів, посилення на статистику (в Україні 60-80 % жінок працюють).*

2. Страх і небажання появи нових обов'язків у догляді за дитиною, за домом. *У такому випадку чоловік повинен розуміти, що переконання «виховання дитини займається виключно жінка» – неправильне з моральної, етичної та правової точки зору. Часто для донесення цієї думки необхідне втручання сторонньої особи, авторитетної для чоловіка. Зазвичай сімейна консультація є першим кроком до вирішення проблеми.*

3. Ревнощі до колег, до нових знайомих на роботі. *Без втручання психолога у такій ситуації буває складно щось змінити. Систематичні образи та недовіра є типовими прикладами вчинення психологічного насильства та тиску. Часто заборони можуть змінитися обмеженнями, а далі перерости в контроль і покарання за «непослух».*

4. Побоювання, що жінка буде заробляти більше грошей, що як наслідок призведе до втрати верховенства та контролю над дружиною. *Тут варто розуміти, що здоровими сімейними стосунками є паритетні стосунки, основа яких – повага та довіра. Важливо правильно побудувати розмову із чоловіком, попередньо проконсультувавшись із психологом.*

Потрібно чітко бачити межу між турботою і насильницьким обмеженням свободи. Жодна людина не може заборонити вам самореалізуватися, а тим більше партнер.

Якщо ж чоловік не зважає на аргументи, не чує чи не хоче чути іншу думку, – можливо, це дійсно не просто страх і турбота, а контроль і обмеження свободи? У такому випадку це є насильством у сім'ї – дії, за які передбачено адміністративну відповідальність!

Дзвінок на «гарячу» лінію – це вже перший крок. Тим більше, що все відбувається конфіденційно. На лінії цілодобово працюють спеціалістки й спеціалісти, які готові вислухати та порадити. Це і психологи/-ині, і юристи/-ки, і соціальні працівники/-ці.

Дзвінки на номер 386 безкоштовні з мобільних, а 0 800 500 335 – безкоштовний для стаціонарних телефонів.

Члену сім'ї, який вчинив насильство, виноситься офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї (за умови відсутності в його діях ознак злочину) уповноваженими підрозділами органів Національної поліції, про що йому повідомляється під розписку. Це означає, що спів-

"БУДЬ-ЯКЕ ЗВЕРНЕННЯ, ЩО ПОЧИНАЄТЬСЯ ІЗ ФРАЗИ "МІЙ ЧОЛОВІК МЕНІ ЗАБОРОНЯЄ", Є ЯСКРАВИМ ІНДИКАТОРОМ ТОГО, ЩО У СТОСУНКАХ УЖЕ НАЯВНЕ НАСИЛЬСТВО."

робітник поліції має попередити кривдника чи кривдницю про неприпустимість таких дій. Якщо ж насильство вчиняється повторно, може бути винесений захисний припис, що забороняє вчиняти дії по відношенню до конкретної особи. Але постраждала особа повинна викликати поліцію: без повідомлення про факти насильства не можна притягнути порушника до відповідальності! Про це потрібно пам'ятати і звертатися до правоохоронних органів щоразу, коли є факт чи загроза вчинення насильства!

Інформація про виклики поліції стане вагомими доказами систематичності вчинення правопорушення, якщо особа вирішить звернутися до суду!

Вчинення економічного насильства може тягнути за собою відповідальність у вигляді громадських робіт або адміністративного арешту на строк до семи діб.

Дбайте про себе і про своїх близьких, пам'ятайте, що шлюб не може обмежувати свободу людини, а здорові сімейні стосунки будуються на основі любові, довіри та розуміння, а ніяк не примусу, залякування чи обмежень! І насильство – це якраз те сміття, яке треба «виносити з хати».

• **ЧИ ІСНУЄ ПРОБЛЕМА • ГЕНДЕРНОЗУМОВЛЕНОГО • НАСИЛЬСТВА ? • СЕРЕД МОЛОДІ ?**

Уляна МОВЧАН

Відповідно до звітів Всесвітньої організації охорони здоров'я Україна завжди посідала перші місця в Європі за рівнем насильства. У 2002 році Україна посідала друге місце (після Росії) за рівнем домашнього насильства щодо молоді 10-29 років. Проте більшість даних з приводу справжньої ситуації щодо насильства в Україні є застарілими, оскільки нові не публікуються відповідними державними структурами. У 2002 році ВООЗ послуговувалася українськими даними за 1999 рік, що було гарним показником порівняно із іншими країнами¹. Проте у наступному ґрунтовному дослідженні з цієї теми під назвою «Global status report on violence prevention 2014», проведеному ВООЗ, деталізований профіль України не представлений за браком даних². Відсутність необхідних даних є не єдиною проблемою у дослідженні насильства серед молоді.

Важливою прогалиною у дослідженні, а значить і в попередженні, насильства серед молоді є те, що ця проблема розглядається або в межах категорії «домашнього насильства» (тобто, насилля батьків по відношенню до дітей), або ж у межах «насильства серед молоді» (тобто, насилля між однолітками). Такі підходи не дають змоги створити повне уявлення про стан насильства *щодо і серед* молоді. Обидва підходи повинні поєднуватися та перетинатися, оскільки усі види насильства є взаємопов'язаними на соціально-психологічному рівні і часто взаємозумовленими. Особливо недослідженим залишається саме гендернозумовлене насильство серед і щодо молоді.

Гендернозумовлене насильство (ГН) – це таке насильство, що спрямоване на людину на основі його або її біологічної статі, гендерної ідентичності, або уявного дотриман-

ня соціально визначених норм мужності й жіночності³. Воно може включати у себе фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство.

Жертвами ГН можуть бути жінки, дівчата, чоловіки, хлопці, а також трансгендерні люди. Трансгендерність – це незбіг гендерної ідентичності людини з приписаною їй при народженні статтю. Більшість трансгендерних людей не відносять себе ані до чоловіків, ані до жінок. Деякі трансгендерні люди використовують для позначення своїх ідентичностей такі поняття, як гендерквір, андрогін, бігендер, агендер.

Оскільки вважається, що жінки й дівчата є найбільшою групою ризику ГН, то часто «насильство щодо жінок» і «гендернозумовлене насильство» вживаються як синонімічні поняття. Є загально визнаним той факт, що у зв'язку із нерівним розподілом влади у суспільстві між чоловіками і жінками і в результаті домінування чоловіків над жінками більшість людей, які зазнають насильства на гендерному ґрунті, є жінками та дівчатами. Це підкреслюється, наприклад, у Декларації ООН про викорінення насильства щодо жінок (DEVAW), 1993 р. Тим не менш, більшість трансгендерних людей в Україні часто стають жертвами саме ГН.

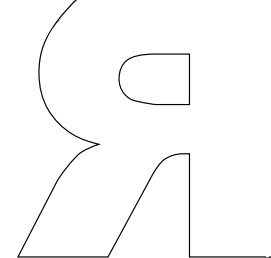
Це не означає, що не існує насильства на гендерному ґрунті щодо чоловіків. Наприклад, вони можуть стати мішенню для фізичної або словесної агресії за порушення «загальноприйнятих» уявлень про мужність. Чоловіки також можуть бути жертвами насильства в родині – з боку партнерів/-ок або дітей⁴.

¹ Krug EG et al., eds. World report on violence and health. – Geneva, World Health Organization, 2002. – P. 29.

² Global status report on violence prevention 2014. – World Health Organization, Luxembourg, 2014.

³ Khan, Alia. Gender-based Violence and HIV: A Program Guide for Integrating Gender-based Violence Prevention and Response in PEPFAR Programs. Arlington, VA: USAID's AIDS Support and Technical Assistance Resources, AIDSTAR-One, Task Order 1, 2011. – P. 7.

⁴ Shehlah S. Bloom. Violence against Women and Girls. A Compendium of Monitoring and Evaluation Indicators, MEASURE Evaluation, 2008. – P. 14.

Отже, на чому ж ґрунтується гендернозумовлене насильство серед молоді? Молодь як вікова категорія характеризується певними особливостями: високим рівнем соціальної мобільності, нестійкістю і внутрішньою суперечливістю психіки, радикалізмом соціальних, політичних, культурних поглядів, прагненням відрізнятись від інших. Деякі із цих особливостей молоді призводять до гострих конфліктних ситуацій, проявів дискримінації, нетолерантності, часто за ознаками статі та гендерної ідентичності.

Молодь схильна до проявів так званої «девіантної поведінки» (вживання алкоголю, наркотиків тощо), і це призводить до збільшення рівня насильства. Також молоді люди є уразливою до насильства соціальною групою. На них покладається багато сподівань та очікувань, вони є своєрідним містком між різними віковими категоріями, а також між двома сім'ями: своїми батьками та власною родиною, яку вони починають створювати. Саме тому молодь підвладна насиллю з «усіх фронтів» одночасно. Насильство *щодо* молоді можна розглядати крізь призму категорії «домашнього насильства», а насильство між партнерами/-ками можна розглядати як і через вказану категорію, так і через «насильство серед молоді» або однолітків.

Для глибшого дослідження окресленої проблеми протягом червня-липня 2016 р. ми провели соціологічне опитування, у якому взяли участь 130 молодих людей віком від 18 до 29 років (65 жінок, 53 чоловіки, 12 трансгендерних людей). Як комунікативний посередник використовувалися соціальні мережі – в опитуванні могли взяти участь усі охочі. Завдяки цьому опитуванню стало можливим визначення особливостей гендернозумовленого насильства серед молоді. Крім цього, опитування зачіпає чотири основні види насильства, які часто мають, зокрема, і гендерне підґрунтя: фізичне, психологічне (емоційне), економічне та сексуальне. Найкраще, на наш погляд, визначення видів насильства наводиться у Законі України «Про попередження насильства у сім'ї»⁵. Проте варто зазначити, що такі види насильства є характерними не лише для сім'ї, хоча й розкриваються у наведеному законі. Отже, наводимо дані визначення, при цьому маючи на увазі не лише насильство в сім'ї:

• *фізичне насильство* – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побиттів, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності;

• *сексуальне насильство* – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву не-

доторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї;

• *психологічне (емоційне) насильство* – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю;

• *економічне насильство* – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Отже, усі перелічені види насильства можуть здійснюватися як щодо молодих людей, так і серед них. Це вкотре свідчить про те, що гендернозумовлене насильство серед молоді має надзвичайно великі масштаби і повинне розглядатися крізь призму багатьох категорій.

"ЧАСТІШЕ БАТЬКИ ЗАСТОСОВУЮТЬ СИЛУ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ДІВЧАТ, А ХЛОПЦІ ХОЧ І ЗАЗНАЮТЬ ФІЗИЧНОГО НАСИЛЛЯ ВІД БАТЬКІВ РІДШЕ, ПРОТЕ ОТРИМУЮТЬ СИЛЬНІШІ УШКОДЖЕННЯ."

Відповідно до даних нашого опитування, до 30 % респондентів/-ок застосовували фізичну силу їхні батьки, 25 % зазнавали фізичного насильства від однолітків, 15 % – від свого партнера/-ки, а 30 % – не зазнавали фізичного насильства взагалі. Із даної статистики можна зробити сумний висновок про те, що значна частина українських батьків користуються жорстокими методами виховання своїх дітей. До того ж, частіше батьки застосовують силу по відношенню до дівчат, а хлопці хоч і зазнають фізичного насилля від батьків рідше, проте отримують сильніші ушкодження. Також саме дівчата й жінки частіше зазнають фізичного насильства від свого партнера. Натомість хлопці й чоловіки частіше зазнають такого виду насильства від своїх однолітків. Трансгендерні люди зазнавали фізичного насильства у більшості випадків від усіх вказаних категорій: від батьків, однолітків та партнерів/-ок.

Варто зауважити, що 34 % респондентів/-ок зазнавали легких тілесних ушкоджень в результаті фізичного насильства над ними, 3 % – ушкоджень середньої тяжкості і 3 % – тяжких ушкоджень, що були небезпечними для життя.

⁵ Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001, № 2789-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

Психологічне чи емоційне насильство є найбільш розповсюдженим серед молоді. Це можна пояснити тим, що факти заподіяння такого насильства доволі важко довести, винні у більшості випадків залишаються без покарання. Проте важко сказати, чи може бути такий вид насильства гендернозумовленим, чи зумовлюється іншими факторами. Респонденти/-ки, які зазнавали лише даного виду насильства, не вважають його гендернозумовленим. 40 % респондентів/-ок зазнавали психологічного (емоційного) насильства від одностаттєвих, 25 % – від батьків,

свого партнера/-ки, 15 % – від знайомої людини, 10 % – від незнайомої людини. Цей вид насильства безсумнівно є гендернозумовленим. Це визнали усі респонденти/-ки, які колись ставали жертвами насильства. Із 30 % постраждалих від сексуального насильства 24 % є жінками, 4 % – трансгендерними людьми і 2 % – чоловіками.

Молодим людям, які коли-небудь зазнавали насильства, важко визнати це не лише перед іншими людьми, а й передусім перед собою. Наше опитування демонструє, що лише 5 % молодих людей ніколи не зазнавали жодного виду насильства, натомість 30 % зазнавали бодай два види насильства або ж навіть усіх чотирьох: фізичного, психологічного, економічного та сексуального. Значна частина з них зазнавали усіх видів насильства. Натомість вони не готові визнати цей факт, коли питання ставиться інакше «Чи зазнавали ви коли-небудь насильства?». 70 % респондентів вважають, що ніколи не ставали жертвою насильства і лише 30 % вважають, що колись його зазнали.

"ДОВОЛІ ЗНАЧНА ЧАСТИНА МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ НЕ ВВАЖАЮТЬ УМИСНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ПЕВНОЇ ОСОБИ ЖИТЛА, ЇЖІ, ОДЯГУ ТА ІНШОГО МАЙНА ЧИ КОШТІВ НАСИЛЛЯМ ВЗАГАЛІ."

10 % – від свого партнера/-ки і 25 % вважають, що не зазнавали цього виду насильства взагалі.

Економічне насильство є доволі специфічним, оскільки вважається, що джерелом його розповсюдження є родина. Проте воно зустрічається і серед молоді. 20 % респондентів/-ок зазнавали економічного насилля з боку батьків, 10 % – з боку одностаттєвих, 5 % – з боку партнера/-ки, 65 % – ніколи. Також цікавим фактом є те, що доволі значна частина молодих людей не вважають умисне позбавлення певної особи житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів (а саме так визначається економічне насильство) насиллям взагалі.

Статистика щодо сексуального насильства серед і щодо молоді вражає. 30 % респондентів/-ок зазнавали сексуального насильства, до того ж близько 10 % зазнавали його неодноразово. Відповідно до даних Фонду народонаселення ООН, станом на 2015 рік, 8 % жінок віком від 15 до 49 років бодай раз у житті переживали сексуальне насильство. Масштаби проблеми насправді є набагато більшими.

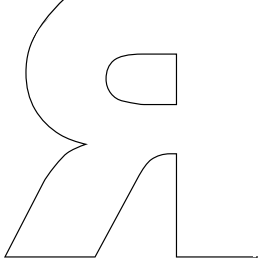
70 % молоді ніколи не зазнавали сексуального насильства, 5 % – зазнавали від

Чим це можна пояснити? Вірогідно, причину слід шукати у ставленні до насильства в українському суспільстві. Протягом багатьох століть ГН завуальовано культивувалося, особливо фізичне насильство, яке так само було розповсюджене серед молоді. Підкорення жінки не лише своєму чоловікові, а й усім особам чоловічої статі, вважалося не лише нормальним, а бажаним. Тож і по сьогодні ми досі пожинаємо плоди кількостолітнього патріархату, нерозривно пов'язаного із явищем насилля.

Із тих респондентів/-ок, які визнали себе жертвою насильства (25 %), майже всі погодилися, що насилля щодо них було гендернозумовленим. Проте значна частина молоді вважає, що насильство не залежить від гендерної ідентичності.

Цікавим є те, що особи, які сприймають факти насильства щодо себе як гендернозумовлені, подекуди не вважають, що насилля загалом визначається приналежністю до певного гендера.

Варто зазначити, що у випадках ГН серед молоді прослідковується процес віктимізації жертви. Цей термін активно використовується в межах однойменної теорії. Віктимізація – це процес або кінцевий результат

перетворення людини на жертву насильницьких дій.

У позитивістській віктимології поширена думка, що потерпілі від насильства володіють певними особливостями (особистості або ж поведінки) – віктимністю, що сприяють причиненню їм шкоди. Натомість у більш модерних теоріях віктимізація розглядається як «звинувачення жертви» у акті насильства над нею. Найчастіше від насильства потерпають жінки, саме тому у віктимології з'являється активне опунування у вигляді феміністичних теорій. Прихильниці/-ки таких теорій вважають абсурдним і ненауковим розгляд такого поняття, як віктимність. Серед молоді є доволі поширеним звинувачення жертви у тому, що вона була «не так» вдягнена, що вона не відмовляла у скоєнні будь-яких дій супроти її гідності. Найтрагічнішим є те, що жертва насилля зустрічається із процесом віктимізації не лише серед родини, партнера, друзів, а навіть серед тих людей, які повинні були б її захищати відповідно до законодавства.

Такий психологічний та емоційний тиск на жертву насильства може призвести до того, що вона починає сприймати насилля щодо себе як норму, що особливо поширено серед жінок. Жертва насильства не може «накликати біду сама на себе», в акті насилля винен лише той, хто його здійснює. Ми можемо дійти висновку, що навіть процес віктимізації здебільшого є гендернозумовленим.

Чи існує гендернозумовлене насильство серед молоді? Тепер ми, на жаль, із впевненістю можемо відповісти: «Так». В українському суспільстві панують різні підходи до виховання дітей залежно від їхньої статі, часто різне ставлення вчительок і вчителів у школі та навіть загалом держави – залежно від того, чи ви є жінкою, чи чоловіком, чи трансгендерною людиною.

Так ми підходимо й до гендерного розподілу в контексті насильства в Україні. Конкретні види насильства розподіляються між групами конкретних гендерів. І поки держава намагається бодай якось владнати проблему домашнього насильства, зокрема, між партнерами, молодь продовжує страждати від жорстоких методів виховання своїх батьків, від катувань однокласників у школах та на-

віть від гендерних стереотипів свого першого кохання. Родина є найбільш інтимною та закритою від держави соціальною ланкою, проте навіть вона поступово стає видимою в контексті проблеми насильства. Нам залишається сподіватися, що держава колись зверне увагу на не менш масштабну проблему – гендернозумовлене насильство серед молоді.

"ЛИШЕ 5 % МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ НІКОЛИ НЕ ЗАЗНАВАЛИ ЖОДНОГО ВИДУ НАСИЛЬСТВА. НАТОМІСТЬ 30 % ЗАЗНАВАЛИ БОДАЙ ДВА ВИДИ НАСИЛЬСТВА АБО Ж НАВІТЬ ВСІХ ЧОТИРЬОХ."

СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ

#ЯНЕБОЮСЬКАЗАТИ СТАНЕ КНИЖКОЮ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ

В Росії намагаються зареєструвати торгову марку з українським хештегом #янебоюсясказати – ідентифікатором онлайн-акції, ненавмисне започаткованої Анастасією Мельниченко на початку липня.

А. Мельниченко: «Мені зателефонували з якогось російського ЗМІ і запитали, як я ставлюся до того, що видавництво ЕКСМО подало на реєстрацію товарний знак #янебоюсясказати. Я не знала, як відреагувати, і російське ЗМІ одразу приписало мені байдужість. Після цього я почала про це думати. Сама ідея монетизації цієї кампанії є для мене дикою. Видавництво збирається видати історії людей, які ділилися своїми досвідами, з рекомендаціями психологів, які будуть радити, що робити, аби не потрапити в таку ситуацію. Мене обурює така постановка питання, адже знову перекладається вина на жертву, не йдеться про те, аби навчити кривдника не вчиняти насильство. Ну і сам факт, що ЕКСМО зі мною не зв'язалося, взагалі мене обурив».

Але, як варіант, з'явилася думка видати українську книжку з хештегом #янебоюсясказати і дописами тих, хто не боїться.

А. Мельниченко: «Я відкинула ідею видавати ці історії одним шматком. Бо навіщо видавати неопрацьований згусток болю. Краще опрацювати цей досвід і продовжити дискусію, почату в суспільстві. Ми поговорили з видавцем (Фоліо) і домовилися, що це буде книжка для підлітків (від 10 до 14 років), яка розповідатиме, що таке насильство, секс, згода, особисті кордони, план дій на випадок насильства».

АНДЖЕЛІНА ДЖОЛІ ТОРКНУЛАСЯ НА САМІТІ ООН ТЕМИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ПРОТИ ЖІНОК І ДІТЕЙ З БОКУ МИРОТВОРЦІВ

Акторка Анджеліна Джоли (яка також є спецпосланкою агентства ООН у справах біженців) виступила на саміті з питань миротворчих операцій ООН. Вона заявила делегатам/-кам з 80 країн, що репутацію організації підривають випадки сексуального насильства проти жінок і дітей з боку миротворців, і закликала покарати винних. Вона також повідомила, що вважає за необхідне розробити новий підхід до миротворчої діяльності та залучити до миротворчих місій більшу кількість жінок. Сексуальне насильство та експлуатація з боку миротворців і участь жінок у миротворчих місіях – ключові теми саміту. Міністр оборони Великої Британії Майкл Феллон закликав до принципу «нульової толерантності» в цьому питанні.

ЖЕРТВАМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ДАДУТЬ ПРИТУЛОК У ХАРКОВІ

До кінця року в Харкові з'явиться центр допомоги жінкам, які пережили домашнє насильство. Останнім часом ця проблема в регіоні загострилася. Допомогти потер-

пілим жінкам зголосився Фонд народонаселення ООН. Спільно з партнером «Українська фундація громадського здоров'я» він організував роботу бригад психосоціальної допомоги. Наступний крок Фонду народонаселення ООН – за донорські гроші і за активної участі місцевих громадських організацій створити цілодобовий притулок для жінок, що потерпають від постійного насильства і потребують безпечного місця перебування.

IT HAPPENED: ФОТОПРОЕКТ ПОКАЗУЄ, ЯК ВІДБУВАЄТЬСЯ НАСИЛЬСТВО

Дев'ять постановочних кадрів фотопроєкту «It Happened» студентки з Нью-Йорка Яни Мазуркевич без купюр передають те, як відбуваються випадки сексуального насильства в житті. В основу сюжетів для фотосесій лягли реальні історії насильства, що зробило проєкт ще більш хвилюючим.

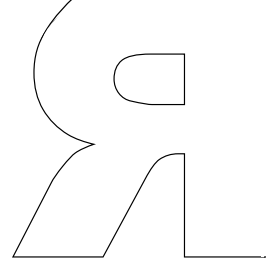
Обличчя людей, що зображують ґвалтівників, не показані, у той час як жертви відкрито постають перед глядацькою аудиторією, яка може прочитати в їхніх поглядах, спрямованих прямо в камеру, цілий спектр емоцій – від відчуженості і здивування до невимовного жаху і відчаю. Я. Мазуркевич додала до фото цитати її друзів, які самі пережили насильство, чим і надихнули студентку на створення проєкту.

WIKILEAKS ВЛАШТУВАВ АУТИНГ ГОМОСЕСУАЛАМ З САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ

Різкій критиці з боку правозахисників піддався портал WikiLeaks, де були опубліковані особисті дані простих громадян Саудівської Аравії – медична, фінансова і особиста інформація сотень жителів/-ок країни, серед яких є і представниці/-ки ЛГБТ-спільноти.

Серед іншого на сайті з'явилася дипломатичне листування Міністерства закордонних справ, у якому, зокрема, повідомляються імена жертв зґвалтувань, людей з венеричними захворюваннями, інші персональні дані. Правозахисники називають цей витік «безрозсудним» і «небезпечним», бо у королівстві діють закони Шаріату: геїв чекають тілесні покарання, аж до смертної кари.

І ДОСЯГНЕННЯХ

У ПЕРУ ПРЕЗИДЕНТ ВИЙШОВ НА ДЕМОНСТРАЦІЮ ПРОТИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА

Близько 50 тисяч людей вийшли в Лімі на марш проти насильства по відношенню до жінок, масштаби якого в Перу є одними з найбільш вражаючих у світі. Як мінімум сім з десяти перуанок постійно стикаються з подібним ставленням до себе з боку чоловіків.

До маніфесту приєднався і президент Перу Педро Пабло Кучинський. У своєму Твіттері політик також закликав покласти край «гендерній нерівності і мачизму» в перуанському суспільстві.

59 % БРИТАНСЬКИХ ШКОЛЯРОК ПЕРЕЖИЛИ СЕКСУАЛЬНІ ДОМАГАННЯ

Комітет британського парламенту у справах жінок і рівності опублікував доповідь про сексуальні домагання і сексизм у школах і коледжах. Згідно з опитуваннями, 59 % дівчат у віці від 13 до 21 року стикалися в навчальному закладі з тією чи іншою формою сексуальних домагань, 29 % дівчат відчували в школі небажані дотики сексуального характеру, а 71 % хлопців і дівчат чули, як по відношенню до дівчат вживаються образливі вирази, наприклад, слово «повія».

У дослідженні зазначається, що сексизм і сексуальні домагання стали звичайним явищем в школах, учительство ставиться до цього несерйозно, а адміністрація не вживає необхідних заходів для безпеки дівчат. «Незбагненно, чому школа дозволяє дівчаткам піддаватися сексуальним домаганням і агресії, які були б поза законом на будь-якому дорослому робочому місці», – прокоментувала ситуацію керівниця комітету у справах жінок М. Мюллер.

Представники британського уряду відреагували на доповідь: в офіційному повідомленні підкреслюється, що «сексуальне насильство будь-якого роду є злочином, і про кожний такий випадок необхідно повідомляти в поліцію».

У МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ ВИСЛОВИЛИСЯ ПРОТИ ДРЕС-КОДУ ДЛЯ ЖІНОК

Фахівці з Інституту соціальних досліджень в Мічигані провели опитування серед мешканців і мешканок країн, де іслам є провідною релігією, щоб з'ясувати ставлення до традиційного дрес-коду для жінок. Виявилося, що багато жителів/-ок Тунісу (56 %), Туреччини (52 %) і Лівану (49 %) виступають за право жінок носити відкритий одяг. Навіть у Саудівській Аравії, де дрес-код строго обмежений законодавством, 47 % вважають, що жінки можуть одягатися, як їм захочеться. Найконсервативнішою країною виявився Єгипет, де за вільний дрес-код виступили лише 14 %, в Іраку й Пакистані показники становлять менше 30 %.

У 2014-му соціологи проводили аналогічне опитування, у ході якого з'ясувалося, що ні в одній країні населення не виступає за обов'язкове носіння бурки, найбільш закритого мусульманського вбрання, за яким не можна розгледіти навіть очі жінки.

НА PLANETA.RU ЗБИРАЮТЬ ГРОШІ НА КОРОТКОМЕТРАЖКУ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

На краудфандинговій платформі Planeta.ru почалася кампанія збору коштів на зйомки фільму «Срібна медаль» – художньої короткометражки про домашнє насильство. Щорічно в Росії у результаті домашнього насильства гинуть 12 – 14 тисяч жінок – одна жінка кожні 40 хвилин. «Насильник в очах громадськості практично завжди виправданий. Ми не згодні з таким станом справ і хочемо привернути увагу до цієї проблеми! – пише режисерка фільму Галя Шиян.

Творці стрічки хочуть представити свій проект на провідних російських і зарубіжних кінофестивалях, після чого він буде доступний на популярних відеосервісах.

Рубрику підготував **Володимир Карпов** за матеріалами веб-сторінок: <http://www.1news.az>, <http://update.com.ua>, <https://hromadskeradio.org>, <https://www.lgbt.org.ua>, <http://vecherniy.kharkov.ua>, <http://ru.euronews.com>, <http://www.wonderzine.com>.

«МОЯ НОВА ПОЛІЦІЯ» ИЛИ КАК Я ПРЕПОДАВАЛА ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО ПАТРУЛЬНЫМ

Анна ШАРЫГИНА

И я хочу хотя бы один день передышки, один выходной, один день, когда не будет новых тел в куче, один день без новых агоний, добавленных к старым, и я прошу вас дать его мне. И как я могу просить вас о меньшем – это так мало. И как вы можете предложить мне меньшее: это так мало. Даже во время войн есть дни перемирий. Идите и организуйте перемирие. Остановите вашу сторону хотя бы на один день. Я хочу двадцать четыре часа перемирия, когда не произойдет ни одного изнасилования. Я призываю вас попробовать. Я требую, чтобы вы попробовали. Я не против умолять вас попробовать. Чем еще вы можете заняться? Что еще может означать это движение? Что еще может значить так же много? И в этот день, этот день перемирия, этот день, когда ни одна женщина не будет изнасилована, мы начнем реальную практику равенства...

Андреа Дворкин

Я уже не помню, откуда я узнала, что у МВД в проекте «Новая полиция» есть вакансии тренеров (не тренерок, конечно), но я помню непонятно откуда взявшееся чувство уверенности, что это должна быть я.

Я была так уверена, что даже сказала об этом на собеседовании: «Я считаю, – сказала я, – что одна из лучших претенденток на преподавание новым патрульным по следующим трём дисциплинам...».

На самом деле, преподавать там могла любая, у кого были знания и/ИЛИ практический опыт в соответствующей сфере – нужно было знать, что вакансии есть. А вот узнать о вакансии было не так-то просто. Я не думаю, что в этом был какой-то умысел – скорее, определённый снобизм и слабые навыки распространения информации у системы МВД. Объявление размещалось только на их официальном сайте. В то время, как в Украине работает несколько серьёзных сайтов для поиска работы и персонала, развитые социальные сети, – информация распространялась исключительно неравнодушными гражданами и гражданками.

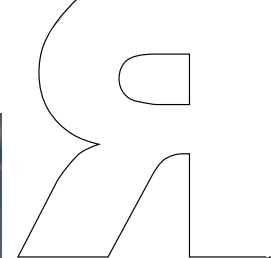
Когда соответствующая информация была найдена – по ссылке предлагалось заполнить регистрационную форму и отправить своё резюме. Дальше было собеседование. Для меня оно получилось довольно качественным и обстоятельным – три чело-

века задавали вопросы о моём опыте, понимании принципов преподавания и мотивации к такой работе.

Как я пришла в полицию

Обучение было организовано на территории Харьковского национального университета внутренних дел. Отдельной рефлексии заслуживает это место – как пространство и атмосфера. Например, в первые дни преподавания мне (как и другим тренерам и тренеркам) позвонили и попросили в назначенный день прийти около 7 утра на встречу с ректором. Я не знаю, какова была истинная цель такого мероприятия – инструктажи по проведению курсов проводились разработчиками и разработчицами при участии координаторок проекта, и они были исчерпывающими. Говорят, там ректор говорил о том, что «мы» не должны посрамить «честь мундира» и «шутил» об одной тренерке, которой стало нехорошо – предположив, что она беременна. Не знаю. Меня там не было.

Кстати, на одном из инструктажей я поняла, что при обилии в Харькове экспертов и экспертов по разным дисциплинам, примерно 60-70 % тренерского состава – преподавательницы и преподаватели упомянутого выше университета. Как я слышала (а слухи были одним из достоверных источни-

ков организационной информации), существовало распоряжение ректора подаваться в проект новой полиции. Уже на первом инструктаже многие мои будущие коллеги от УВД демонстрировали непреодолимый скепсис относительно обучения патрульных. А на одном из курсов будущие патрульные рассказали, что абитуриентов и абитуриенток университета отговаривают от вступления в ряды полиции, мотивируя тем, что «это не надолго», скоро «этих всех разгонят, а милиция останется».

Толерантность и недискриминация в работе патрульных

Это была моя успокоительная самоирония – как я различала людей, которые посещали разные курсы в моём исполнении. Те, кто были на «Эффективной коммуникации», со мной приветливо здоровались, на «Толерантности и недискриминации» – многозначительно улыбались и шептались вслеп, а те, кто посещали «Предупреждение насилия в семье» – демонстративно отворачивались.

– Я – Шарыгина Анна.

– А как ваше отчество?

– Не нужно отчества – моя мать сделала для моего развития не меньше, чем отец. А пока в нашей культуре не приняты матчества, для меня будет приемлемо, если вы будете обращаться ко мне по имени.

– Я – вице-президентка лесбийско-феминистской организации «Сфера» и директорка Международного форума лесбиянок, геев, бисексуальных и трансгендерных людей КиевПрайд2015.

Так я начинала пары по дисциплине «Толерантность и недискриминация в работе

патрульных». Это были очень долгие, старательно чеканенные мной слова. С каждым следующим из них мимика людей менялась, и я даже не буду пытаться описать гамму передаваемых лицами чувств. После моего представления во всех группах повисала густая тишина.

"ПЕРЕД КАЖДОЙ НОВОЙ ГРУППОЙ ЭТОГО КУРСА Я СНОВА И СНОВА ЗАДУМЫВАЛАСЬ: "А СТОИТ ЛИ ТАК "ШОКИРОВАТЬ" ЛЮДЕЙ?" И КАЖДЫЙ РАЗ ПОНИМАЛА, ЧТО ДО ТЕХ ПОР, ПОКА Я СТЕСНЯЮСЬ СЕБЯ, Я НЕ МОГУ ТРЕБОВАТЬ УВАЖЕНИЯ ОТ ДРУГИХ."

– Есть ли у вас вопросы по поводу моей квалификации?

– Да... нам ещё от этого надо отойти, – как-то сказал один смелый парень и все расслабленно засмеялись.

Перед каждой новой группой этого курса я снова и снова задумывалась: «А стоит ли так «шокировать» людей?» И каждый раз понимала, что до тех пор, пока я стесняюсь себя, я не могу требовать уважения от других.

С другой стороны, если тема ЛГБТ или другого рода «неоднозначные» вопросы поднимались, например, на парах по эффективной коммуникации, я почему-то старательно избегала комментариев.

И были дискуссии – в разных группах о

разном. В одной меня подробно расспрашивали о КиевПрайде – то с большим, то с меньшим градусом неприятия.

– Зачем вы это делаете?

– А почему бы и нет? У всех есть право на мирные собрания.

– Зачем это выпячивать / пропагандировать?

– Что «это»?

– Зачем навязывать свои эти вот нетрадиционные ценности?

– Вы имеете ввиду, что сексуальную ориентацию навязывают? Вам – вашу гетеросексуальную, наверное, тоже навязали?

– Кто вам мешает... в спальнях – зачем парады?

– Мы никогда не планировали делать на улицах города то, что делаем в спальнях. Прайд – это о возможности быть собой, не скрываясь. И о безопасности в проявлении себя, своих тёплых чувств к другим людям.

– Почему гетеросексуалы своих парадов не устраивают?

– Конечно устраивают! Давайте вспомним, как город в выходные заполняется пышными публичными свадебными торжествами. А все эти Дни семьи, переполненные гетеропропагандой?

– А если это дети увидят?

– Что они увидят?

– Как два мужчины идут за руку или целуются!!!

"КАК МНЕ РАССКАЗАЛИ, В ОДНОЙ ГРУППЕ МОЙ КОЛЛЕГА ВЫСКАЗАЛСЯ ПРИМЕРНО ТАК: "ВСЕ МЫ ПОНИМАЕМ, КАК НА САМОМ ДЕЛЕ НАДО ПОСТУПАТЬ С ЦЫГАНАМИ И ПИДАРАСАМИ, НО НАМ СКАЗАЛИ ГОВОРИТЬ ВАМ, ЧТО НУЖНО БЫТЬ ТОЛЕРАНТНЫМИ."

– Очень жаль, что в нашем обществе более приемлемо демонстрировать, как мужчины стреляют, чем как они проявляют тёплые чувства.

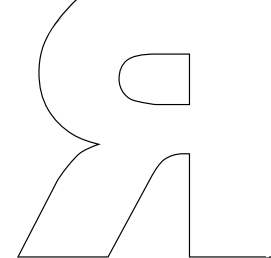
– Кто эти люди, что нападают?

– Агрессивные праворадикальные объединения националистского толка. Вот в таких футболочках, как у вас – с украинским гербом на всю грудь. Об этом мы ещё будем говорить...

Иногда мне казалось, что я вижу благодарность в глазах людей, иногда – отвращение.

В этом курсе поднимались многие «неоднозначные» вопросы: сексуальные домогательства, двусмысленные шутки, сексизм, достижение равенства возможностей для женщин в полиции, отношение к национальным и этническим меньшинствам.

"КОГДА ВСЕ СТАЛИ УЖ ОЧЕНЬ ЯРОСТНО УТВЕРЖДАТЬ, ЧТО В НОВОЙ ПОЛИЦИИ "НЕТ НИКАКОЙ ДИСКРИМИНАЦИИ ЖЕНЩИН". КАКОЙ-ТО КУРСАНТ ГРОМКО СКАЗАЛ: "ДА, ЛАДНО, ПАРНИ! НЕТУ? А ПОДНИМИТЕ СЕЙЧАС РУКУ ТЕ, КТО ХОЧЕТ, ЧТОБЫ У НЕГО НАПАРНИКОМ В ПАТРУЛЕ БЫЛА ЖЕНЩИНА?"

Я часто искренне сожалела, что среди тренеров и тренерок было так мало людей из активных общественных организаций. Как мне рассказали, в одной группе мой коллега высказался примерно так: «Все мы понимаем, как на самом деле надо поступать с цыганами и пидарасами, но нам сказали говорить вам, что нужно быть толерантными»¹.

Но самой большой проблемой для будущих патрульных были не стигма и косвенная дискриминация, а тесты и экзамен.

Как-то раз Хатия Деконаидзе посетила с инспекцией одну из моих пар. Она зашла в аудиторию, приветливо улыбнулась курсанткам и курсантам, строго посмотрела на меня и сказала примерно следующее: «Мы продумали все наши курсы как тренинги. Если преподаватель читает вам лекцию, а не проводит тренинг – вы должны сообщить об этом вашему координаторам, и его заменят».

Но на экзамен было вынесено множество теоретических вопросов и определений – так что курсанты и курсантки на парах с особой благодарностью разбирали аналогичные вопросы и ситуации.

Одну из наибольших дискуссий всегда вызвали два задания:

«В ночном клубе действуют правила, что девушки проходят бесплатно, а парни должны платить 50 гривен». Необходимо было определить, является ли ситуация дискриминативной и к какому виду дискриминации её можно отнести. Практически во всех группах были уверены, что такого рода решения – норма и личное дело собственника / собственницы заведения.

«В городе случился взрыв, и есть подозрения о теракте. Кого вы будете проверять в первую очередь?» Многие отвечали, что необходимо проверять всех людей подозрительной внешности. Однако это неверный ответ: «Как вы думаете, почему?» – спрашивала я. «Например, кого вы считаете подозрительными? Каких людей будете проверять?» И тогда возникала идея, что подозрительность может быть весьма субъективной категорией. Тем не менее, слушателям из числа бывших милиционеров было тяжело принять, что этнический профайлинг недопустим.

К концу курса оставалось всё меньше времени и не всегда получалось обсудить тему гендерного равенства между коллегами и коллежанками внутри патрульной службы. Многие считали, что раз не существует запрета для женщин работать в полиции, то и дискриминации никакой нет. Мне ещё приводили пример, что в Харькове, по сравнению с другими городами Украины, в группах наибольшее число женщин.

«Хорошо, – говорила я, – сколько в этом здании этажей?» «Пять» – отвечали мне. «Ну, да. И туалеты есть на каждом этаже, верно? А сколько из них женских или хотя бы общих?» «Один» – говорили учащиеся, уже задумавшись. Некоторые вспоминали, что во многих зданиях МВД аналогичная ситуация.

Вожделение служебного автомобиля и вовсе было темой, где дискриминация женщин оправдывалась очевидностью – «природной» хрупкостью и эмоциональностью коллежанки.

А в одной группе, когда все стали уж очень яростно утверждать, что в новой полиции «нет никакой дискриминации женщин», какой-то курсант громко сказал: «Да, ладно, парни! Нету? А поднимите сейчас руку те, кто хочет, чтобы у него напарником в патруле была женщина?» И все промолчали.

Предупреждение насилия в семье

Из трёх курсов, которые мне выпала честь преподавать патрульным полицейским, «Предупреждение насилия в семье» был поставлен почти на конец всего периода теоретического обучения. Логично, что до него следовали общие правозащитные курсы, а также учебная дисциплина, включающая деконструкцию гендерных стереотипов.

Расписание составлялось таким образом, чтобы тренеры и тренерки не преподавали в одной группе более, чем один курс. Таким образом, «Предупреждение домашнего насилия» я «прорабатывала» в совершенно незнакомых мне аудиториях.

Селфи на плацу

¹ Цитата приводится по памяти авторки статьи.

В первой же группе у нас случился тупик из-за гряды стигм и стереотипов о жертвах насилия. Начиная от «аккуратного» «Но бывает же, что они сами провоцируют?» и аж до «А кто ей мешает уйти? Значит, её всё устраивает!» В тот момент я старалась не показывать свои эмоции, но внутри меня гнев пытался побороть панику.

В последующих группах я пробовала разные методы работы с проблематикой – показывала видеоролики социальной рекламы, постеры кампаний против домашнего насилия, рассказывала о феминистских акциях и публичных митингах женщин в Украине и в мире, читала отрывки из текстов Андреи Дворкин, предлагала обсудить случаи разных форм насилия из жизни каждой и каждого.

"НАСИЛИЕ - ЭТО ОДНОВРЕМЕННО И ПРОБЛЕМА, И СПОСОБ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ В (СТАРой) СИСТЕМЕ. ЭТО ЗАМКНУТЫЙ КРУГ - ЛЮДИ, НАДЕЛЁННЫЕ ВЛАСТЬЮ. НЕ ХОТЯТ ТЕРПЕЛИВО ОБЪЯСНЯТЬ, УБЕЖДАТЬ КОГО-ТО И ДОГОВАРИВАТЬСЯ, ЕСЛИ МОЖНО "ЗАВЕСТИ ЗА УГОЛ" И "НАКАЗАТЬ" ДРУГОГО, НАДЕЛЁННОГО ВЛАСТЬЮ."

Но на самом деле у нас не было на это много времени – нужно было обучаться заполнять протоколы и обсуждать возможные сценарии поведения патрульных при вызове на инциденты. В одной из групп было несколько человек из состава бывшей милиции. Они особенно жаловались на то, что жертвы, даже если соглашаются писать заявления, потом их забирают.

– И что же вы делали? – спрашивала я.

– Так а что?.. – как бы стеснясь, отвечали мне. – Приезжаем через месяц, она опять в слезах, с синяками. Мы его за угол (в другой группе был вариант «в посадку»), «надавали» хорошенько, пригрозили и поехали. А что ещё мы можем сделать?

И тут меня накрывало второй волной отчаянья. А действительно – что они могут сделать, если единственный шелтер для жертв насилия в Харькове закрылся лет 7 назад? Контакты международных организаций, которые были указаны в рабочей презентации для таких случаев – это, в основном, телефоны доверия и мониторинговые проекты. Жертвы насилия могут там получить только условную консультативную помощь, но направить их за поддержкой в самые тяжёлые периоды, помочь с адаптацией, решением юридических и экономических проблем – некому во всей Украине.

Я старалась быть убедительной, говоря, что нужно приучаться следовать закону и шаг за шагом мы сможем преодолеть это вместе. Но я понимала, что у многих людей, которые нуждаются в участии полиции, нет столько времени.

Я также поняла, что насилие – это одновременно и проблема, и способ решения проблем в (старой) системе. Это замкнутый круг – люди, наделённые властью, не хотят терпеливо объяснять, убеждать кого-то и договариваться, если можно «завести за угол» и «наказать» другого, наделённого властью.

«Но, – говорю себе я, – шаг за шагом мы с этим справимся. Нужно просто продолжать видеть, включаться, говорить».

Этой осенью начнётся обучение участковых и повышение квалификации для патрульных полицейских.

Очень волнуюсь, предвкушая работу с участковыми – слишком мало внимания раньше уделялось обучению правам человека, не говоря уже о толерантности и недискриминации. Идея обучения усложняется в данном случае ещё и тем, что я могла бы охарактеризовать выражением о Донбассе – «депрессивный регион». Очень невысокие заработные платы при большом объёме работы, двойное давление (жёсткая иерархия внутри системы и недовольство общества), низкий уровень престижа профессии при полном отсутствии любой поддержки – всё это серьёзные основания для низкой мотивации к обучению со стороны работников бывшей милиции.

Конечно, в этом смысле я вижу больше перспективы в развитии обучения патрульных. С другой стороны, в целом, у нас низкая культура обучения для взрослых. В постсоветской идеологии была слишком распространена идея о том, что с окончанием периода молодости, обучение может быть только для перекалфикации.

Также я думаю, что для продвижения идеи гендерного равенства, ненасилия и недискриминации мало проводить тренинги – важно было бы, например, делать периодический мониторинг и давать обратную связь о состоянии дел внутри системы; организовывать союзы внутри полиции – как я встречала в Германии и Чехии – например, полицейских ЛГБТИК или женщин-полицейских; помогать вести периодически группы взаимопомощи и т.п.

Очень важно общественности и, особенно, активисткам / активистам занять проактивную позицию – предлагать идеи и проекты, критиковать и помогать исправляться. Без такой включённости почти любые общественные изменения невозможны.

Понимая это, я рада возможности продолжать начатое дело, несмотря на все грядущие сложности...

16 ДНІВ

ПРОТИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА: ДОСВІД СТУДЕНТСЬКИХ ПРАКТИК

Галина ЄРКО
Тетяна КОРОБКІНА
Галина ОМЕЛЬЧЕНКО

«Насильство щодо жінок є, мабуть, найганебнішим порушенням прав людини. І, мабуть, найбільш поширеним. Воно не знає кордонів географії, культури або багатства. До тих пір поки воно триває, ми не можемо стверджувати, що відбувається реальний прогрес на шляху до рівності, розвитку та миру»

*Кофі Аннан, колишній Генеральний секретар
Організації Об'єднаних Націй**

Зрощувати цілісну, самодостатню, творчу, цілеспрямовану особистість можна лише в умовах миру, добра, довіри, співпраці та ненасильницькими методами.

Сьогоднішній світ довкола нас, на жаль, часто сповнений насильства: жорстокість ллється на нас із екранів, ми бачимо агресивні образи в рекламі та ЗМІ, а останнім часом у країні відбуваються трагічні події, які торкаються кожної і кожного. Лише за минулі три десятиліття проблема насильства щодо жінок, дітей (дані досліджень засвідчують, що близько 95 % потерпілих від домашнього насильства – це жінки, а у 75 % випадків від домашнього насильства страждають діти), а тепер і гендерного насильства як ширшого явища, стала предметом обговорення в політичному полі й серед широкої громадськості – як на національному, так і на міжнародному рівні.

Щорічна акція «16 днів проти гендерного насильства» (25 листопада – 10 грудня) ініційована Першим всесвітнім інститутом жіночого лідерства 1991 року.

Дати **25 листопада – Міжнародний день боротьби з насильством по відношенню до жінок** та **10 грудня – Міжнародний день прав людини**, вибрані не випадково. Це зроблено для того, щоб символічно пов'язати насильство по відношенню до жінок і права людини. Кожна з дат означена фактами й аргументами стосовно того, що будь-які форми насильства, як у

громадській, так і приватній сферах, є порушенням прав людини.

Цей 16-денний період також включає інші важливі дати.

29 листопада – Міжнародний день правозахисників. З 29 листопада 2004 року було визнано необхідність захисту самих тих людей, які захищають права інших. Метою кампанії є інформування громадськості про те, що жінки, які борються за визнання своїх прав і свобод, і всі активісти/ки, які відстоюють права людини, систематично стикаються з насильством у результаті своєї діяльності або через їх стать.

1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІД. У цей день з 1988 року стартує щорічна кампанія, що проводиться з метою актуалізації проблеми і розвитку програм із запобігання поширенню ВІЛ // СНІД.

2 грудня – Міжнародний день боротьби з рабством. З 2004 року цей день визнаний днем боротьби з рабством, запобігання торгівлі людьми, зокрема сексуальної експлуатації.

3 грудня – Міжнародний день людей з обмеженими фізичними можливостями. Тема цього дня – досягнення рівних прав для людей, що мають психо-фізичні обмеження.

5 грудня – Міжнародний день волонтера і економічного розвитку. Визнання вкладу діяльності волонтерів і волонтерок, їхнього значного внеску в економічний і соціальний розвиток на місцевих, національних та міжнародних рівнях.

6 грудня – Вшанування пам'яті студенток, розстріляних у Монреалі.

* Виступ на Глобальній відеоконференції Організації Об'єднаних Націй «Світ, вільний від насильства по відношенню до жінок», 8 березня 1999 р.

**ЯКЩО ТИ ВИКОНУЄШ
100 % ДОМАШНЬОЇ
РОБОТИ САМА –
ЦЕ НАСИЛЬСТВО**

ЗВЕРНИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

**розірви
КОЛО** **386** безкоштовно
з мобільних
телефонів

#SHAPEsustainability

**ЯКЩО У ПОВНІЙ
СІМ'І ТИ РОСТИШ
ДИТИНУ САМА –
ЦЕ НАСИЛЬСТВО**

ЗВЕРНИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

**розірви
КОЛО** **386** безкоштовно
з мобільних
телефонів

#SHAPEsustainability

**ЯКЩО ТИ НЕ МАЄШ
МОЖЛИВОСТІ САМОСТІЙНО
РОЗПОРЯДЖАТИСЯ
ЗАСОБАМИ ІСНУВАННЯ –
ЦЕ НАСИЛЬСТВО**

ЗВЕРНИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

**розірви
КОЛО** **386** безкоштовно
з мобільних
телефонів

#SHAPEsustainability

**БИТТЯ, ЛЯПАСИ,
ТЯГАННЯ ЗА ВОЛОССЯ –
ЦЕ НАСИЛЬСТВО
НЕ МОВЧИ –**

ЗВЕРНИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

**розірви
КОЛО** **386** безкоштовно
з мобільних
телефонів

#SHAPEsustainability

Ненависть до жінок, які виступають за рівні можливості, стала причиною вбивства 14 студенток і поранень ще 9 жінок і 4 чоловіків в Монреальській інженерній школі в 1989 році. Убивця-антифемініст написав у передсмертній записці, як він ненавидить жінок, які почали здобувати інженерну освіту, та інших видатних жінок свого часу. Після цієї шокуючої події групи жінок по всій країні почали організовувати марші, акції на підтримку освітніх програм організацій, що борються за ліквідацію всіх форм насильства над жінками, були встановлені меморіали на честь загиблих. У 1991 році Канадський уряд проголосив 6 грудня Національним днем поминання жертв Монреальської бійни. Кілька матерів загиблих дівчат створили групи з лобювання обмеження законів, які дозволяють зберігання зброї, і щодо підвищення обізнаності суспільства про проблему насильства по відношенню до жінок. З 1991 року стартувала кампанія «Біла стрічка», ініційована канадськими чоловіками. Зараз вона проводиться в 57 країнах, і її основне завдання полягає в підтримці зусиль чоловіків і юнаків в боротьбі проти насильства над жінками.

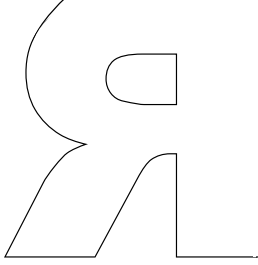
10 грудня – Міжнародний день прав людини. 10 грудня 1948 року народи всього світу об'єдналися для того, щоб раз і назавжди знищити привид геноциду, породжений Другою світовою війною. Універсальна Декларація прав людини була одним з перших найважливіших досягнень Організації Об'єднаних Націй, яка проголосила філософію боротьби з геноцидом за допомогою міжнародних законодавчих механізмів. Резолюція 217А (III) Генеральної Асамблеї ООН визначає Універсальну Декларацію прав людини «як загальний стандарт для всіх людей і всіх націй у сфері соціальних відносин і дотримання прав і свобод людини».

Кампанія «16 днів проти гендерного насилля» використовується як організаційна стратегія з боку окремих осіб, державних соціальних інститутів, громадських організацій по всьому світу, щоб закликати до ліквідації всіх форм насильства по відношенню до жінок.

За останні 15 років понад 5 179 організацій у приблизно 187 країнах світу взяли участь в кампанії.

У 2008 році у рамках проведення Всесвітньої кампанії Генерального Секретаря ООН та Кампанії Ради Європи з боротьби з насильством, включаючи домашнє насильство, Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту спільно з низкою громадських та міжнародних організацій ініціювало проведення в Україні національної кампанії боротьби з насильством щодо жінок, дітей, насильством в сім'ї «Стоп насильству!».

У межах акції в Україні відбуваються різноманітні заходи, які відображають стан

проблеми. На ній акцентують свою увагу і осередки гендерної освіти вищих навчальних закладів, що об'єднані у Всеукраїнську мережу¹. З досвіду організації та участі в заходах, до яких долучалися центри гендерної освіти та гендерні центри вишів Харкова і Луцька, пропонуємо кілька варіантів, які видалися найпродуктивнішими.

«Круглі столи», на наш погляд, є важливою формою роботи щодо визначення стратегії діяльності та співпраці щодо протидії насиллю та шляхів його подолання. Саме розташування під час бесіди підкреслює рівність прав кожного і кожної, хто беруть участь в цьому заході. Традиційними у багатьох вишах стали зустрічі в рамках теми «Об'єднання зусиль закладів вищої освіти та громадськості у протидії гендерному насильству», на яких частими гостями є співробітники й співробітниці нової патрульної поліції м. Харкова. На таких заходах актуальними для обговорення є питання щодо привернення уваги до проблем попередження та подолання гендерного насильства, забезпечення рівних прав жінок та чоловіків, протидії торгівлі людьми, розглядаються види та прояви насильства. Представники/ці патрульної поліції говорять про законодавчу базу з теми та розповідають про реальні випадки проявів насильства в місті. Цікавими і продуктивними є засідання **дискусійних клубів** «Стоп-сексизм» (за матеріалами сексистської реклами в інтернеті) та «Несхожість часто засліплює розум», де в «розмовах начистоту» молодь спілкується, обговорюючи ставлення до жінки в християнському і мусульманському світі, про особливості та різноманіття культур.

Фотокампанія є однією з дуже продуктивних і водночас простих в організації форм привернення уваги до проблеми як у студентській чи учнівській, так і в дорослій аудиторії. На плакатах розміщуються телефони гарячої лінії та слогани, що проблематизують теми рівності й недискримінації, різних видів насильства. Під час вибору плакату, з яким хотіли б сфотографуватися, люди замислюються над проблемою насильства, їм також пропонується дати інтерв'ю стосовно того, як можна подолати ці проблеми. Усі фото розміщуються онлайн та використовуються разом з інтерв'ю для створення фінального відеоролика. Оголошується конкурс на краще селфі у соцмережах. Тут же забезпечується інформування про проблему насильства та протидії йому, роздавання інформаційних матеріалів щодо видів насильства та пунктів допомоги. **Виставки студентських фотографій та плакатів** – ще одна з форм роботи у межах акції протидії насильству. Фотовиставки «Стоп насиль-

ство!» з одного боку – привертають увагу відвідувачок/-ів до актуальної проблеми, а з другого – дають можливість авторкам і авторкам робіт глибше розібратися в темі, передати своє бачення та ставлення через творчість.

Флешмоби – одна з найпопулярніших форм заходів, якщо необхідно привернути увагу до проблеми насильства у студентському середовищі. Під час міжвузівського молодіжного флешмобу «СТОП НАСИЛЬСТВУ!» студентство й волонтеріат п'яти харківських вишів зібралися на центральній площі міста. Акція складалася з 4-х коротких стадій, в ході кожної з яких учасники виконували одну дію: на хвилину завмерли, продемонстрували удар агресора, страх жертви і підняли плакати «Стоп насильству!», щоб привернути увагу громадськості до актуальних

¹ Всеукраїнська мережа осередків гендерної освіти вищих навчальних закладів. <http://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/pro-nas>.

**ТИ НЕ ПОВИННА
КИДАТИ ОПЛАЧУВАНУ
РОБОТУ З НАРОД-
ЖЕННЯМ ДИТИНИ**

ЗВЕРНИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

**розірви
КОЛО** **0800 500 335** безкоштовно
зі стаціонарних
телефонів

#SHAPEsustainability

**НІКОЛИ НЕ
ДАВАЙ ЛЯПАСІВ
СВОЇЙ ДИТИНІ**

ЗВЕРНИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

**розірви
КОЛО** **772** безкоштовно
з мобільних
телефонів

#SHAPEsustainability

**ТИ МАЄШ ПРАВО
НА БЕЗБАР'ЄРНИЙ
ПРОСТІР У ВСІЙ
УКРАЇНІ**

ЗВЕРНИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ

**розірви
КОЛО** **0800 500 335** безкоштовно
зі стаціонарних
телефонів

#SHAPEsustainability

для українського суспільства проблем подолання насильства в сім'ї, протидії жорстокого поводження з дітьми, а також активізувати партнерство органів державної влади, громадських організацій, соціальних інститутів.

За допомогою акції «Не залишайся байдужим: «СНІДу, НАРКОТИКАМ – НІ!» волонтери/-ки гендерних центрів вишів намагаються привернути увагу до проблеми ВІЛ/СНІДу та наркотичної залежності та акцентувати увагу на необхідності вирішення цих проблем. У межах акції – трансляція тематичних відеоматеріалів та презентацій, виставки плакатів «СКАЖИ НАРКОТИКАМ – НІ!», проведення опитування «Що я знаю про ВІЛ / СНІД?», поширення інформаційно-профілактичних матеріалів, підготовлених студентками/-тами. **Гендерний інтерактивний театр** є невід'ємною складовою

проведення заходів у межах акції. В інтерактивній формі волонтери/-ки відповідають на питання, що виникають у глядачів/-ок щодо проблеми ВІЛ-інфікованих людей, проблеми профілактики абортів, протидії насиллю в сім'ї та суспільстві, а також висловлюють власну позицію щодо цих проблем.

Продуктивно надається до висвітлення проблеми насильства і форма **дебатів**. Рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй, вимагають змістовної підготовки та відбуваються за формалізованими правилами. Дебати не передбачають вироблення єдиної пропозиції, а дозволяють кожному і кожній розглянути проблему з різних сторін та зробити власні висновки, наприклад щодо тез «Гендерна нерівність існує»; «Вихователь – чоловіча професія»; «Жінки кращі в політиці, ніж чоловіки»; «Насилля серед молоді – проблема сім'ї» тощо.

Дієвим засобом для виявлення та деконструкції гендерних стереотипів є **засідання кіноклубів**, як от кіноклубу медіа-просвіти з прав людини Docudays UA «Десята муза», кінозалу «Сінема» та інших. Наприклад, перегляд фільму «Абетка» естонської режисерки Мадлі Ляене супроводжувався дискусіями не тільки про права дитини, право на освіту, свободу пересувань, але й про недискримінацію та гендерну рівність. Чи є жінці місце на фронті? Наскільки виправданою та необхідною є присутність жінки на війні? Ці питання були ключовими перед переглядом документального фільму «Українські сенсації. Богині війни». Виявляли стереотипи в поглядах щодо жінок, про патріархальне суспільство, про права жінок та чоловіків у їхньому життєвому виборі.

У документальному фільмі британської режисерки Кім Лонжинотто «Рожеві сарі» порушуються тема прав жінок, сили звичаїв і традицій, які ускладнюють становище жінки в індійському суспільстві. Розкривається діяльність руху в Індії «Рожева банда» та її засновниці – Сампат Пал, яка відстоює права жінок.

Для продуктивного обговорення теми насильства, його подолання й попередження можна переглядати також кінофільми «Зупинимо домашнє насильство», «Поховайте мене за плінтусом», «Боксерка», «Льодяник» тощо.

Форми діяльності можуть бути різноманітними, незмінно важливим залишається одне: лише спільними зусиллями ми можемо збільшити розуміння та обізнаність про всі форми насильства, які існують в суспільстві, та розбудувувати соціальний простір, вільний від насильства.

РОЛЬ ЧОЛОВІКІВ У БОРОТБІ ІЗ ГЕНДЕРНИМ НАСИЛЬСТВОМ (НА ПРИКЛАДІ США)

Тамара МАРЦЕНЮК

У сфері забезпечення гендерної рівності США відомі, зокрема, серед міжнародної спільноти, як країна, що успішно працює із питанням подолання гендерного насильства. Так, Національна коаліція проти домашнього насильства вже понад 30 років займається подоланням насильства в сім'ї. Окрім «16 днів протидії насильству», у США створено окремі кампанії для привернення уваги до певних аспектів цієї проблеми. Досвід США щодо боротьби з гендерним насильством є цінним з погляду на його довготривалість і масштабність. Ще в 1960-70-х роках проблема гендерного насильства актуалізувалася завдяки активісткам другої хвилі фемінізму. Тепер це – цілий рух проти насильства, який об'єднує велику кількість державних структур і громадських організацій. Важливою ознакою активності є те, що чоловіки на рівні із жінками долучилися до діяльності з подолання насильства, зайнявши свою нішу, яку називають чоловічим рухом проти насильства (antiviolence men's movement).

Проблема гендерного насильства: статистичні дані

У США, як і у світі загалом, питання насильства проти жінок залишається актуальною проблемою. Маючи тридцятилітній досвід попередження і подолання насильства, американці ретельно підраховують масштаби проблеми та ризику, пов'язані з нею.

Згідно з даними Національної коаліції проти домашнього насильства, 25 % жінок зазнають домашнього насильства протягом життя¹. З'ясовано, що жінки віком 20-24 роки мають найбільшу вірогідність зазнати насильства з боку інтимного партнера. Близько 2/3 усіх зґвалтувань у США відбулися з боку особи, яку жертва знала². Кожна

шоста жінка протягом життя була жертвою зґвалтування чи спроби зґвалтування.

Чоловіки-активісти та чоловічі організації проти насильства

Чому певні чоловіки вирішили присвятити своє життя активізму задля жінок? Вони почали помічати, що насильство, у тому числі й сексуальне, чиниться переважно проти жінок, а агресорами є чоловіки. Тому, якщо чоловіки – значна частина цієї проблеми, можливо, вони повинні щось зробити, аби її зрозуміти і розв'язати. Такою є передісторія створення чоловічих організацій, у тому числі й «Чоловіки можуть зупинити зґвалтування», заснованої у 1997 році у Вашингтоні.

Активісти чоловічого руху проти насильства добре знають, що насильство з боку інтимного партнера – одна з найбільш поширених форм насильства проти жінок. Координатор тренінгів чоловічої організації «Чоловіки можуть зупинити зґвалтування» (Men Can Stop Rape) Джозеф Самалін зазначає: «85-90 % сексуального насильства

¹ National Coalition Against Domestic Violence, Domestic Violence National Statistic. // [http://www.ncadv.org/files/DomesticViolenceFactSheet\(National\).pdf](http://www.ncadv.org/files/DomesticViolenceFactSheet(National).pdf).

² Дані Rape, Abuse and Incest National Network, USA. // <http://www.rainn.org/>

в США чиниться з боку особи, яку жертва знає (звісно, незнайомці теж це роблять, але рідко). Тобто, найчастіше сексуальне насильство відбувається у контексті усталених відносин». Саме про таке насильство значно важче повідомляти, адже воно є радше приватною справою. Питанням довіри, яку обмануто. Тому домашнє насильство, передусім сексуальне, досить рідко ідентифікується органами державної влади та громадськими організаціями. Про нього жертви найчастіше мовчать. І завдання руху проти насильства – розірвати цей ланцюг мовчання.

"85-90 % СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В США ЧИНИТЬСЯ З БОКУ ОСОБИ, ЯКУ ЖЕРТВА ЗНАЄ."

Співзасновник організації «Звернення до чоловіків» (A Call To Men³) Тед Банч⁴ переконаний: чоловіки завжди долучалися до жіночого руху, що боровся проти домашнього насильства. Просто чоловіки були менш помітною силою. Наразі в США ситуація змінюється: чоловіки звертаються до інших чоловіків щодо глобальної проблеми насильства проти жінок. Подібних організацій, які проводять освітні тренінги, інформаційні кампанії, безпосередню роботу в спільнотах чимало: окрім уже згаданих, це «Залучення чоловіків» (Men Engage), «Чоловіки зупиняють насильство» (Men Stopping Violence) та інші.

Стратегічно важливим є використання так званого типу освіти «рівний рівному», коли саме чоловіки пояснюють іншим чоловікам, у чому проблема. Коли чоловіки мають змогу сісти і поговорити, чому вони є агресивними, сильними і неемоційними. Що означає бути чоловіком? Що очікує американське суспільство від американського чоловіка? Що очікує їхня локальна спільнота та родина? Чи зручно почуватися хлопці й чоловіки у суспільстві, де сила та влада проявляються шляхом пригнічення слабших, які найчастіше є жінками?

Активіст Джексон Катц⁵ працює з підлітками в школах, показує їм навчальний фільм «Круті хлопці: насильство, медіа і криза маскуліності» (Tough Guise: Violence, Media & the Crisis in Masculinity⁶) і обговорює потім проблемні аспекти фільму – що означає бути справжнім чоловіком в американському суспільстві і як цей образ зображується засобами масової інформації.

³ Онлайн-сторінка організації «A Call to Men» <http://www.acalltomen.org/>

⁴ Детальніша інформація про Теда Банча: <http://www.un.org/en/women/endviolence/TedBunch.shtml>.

⁵ Онлайн-сторінка активіста Джексона Катца <http://www.jacksonkatz.com/>

⁶ Детальніша інформація про фільм: <http://www.imdb.com/title/tt1139643/>

Значний вплив на розвиток чоловічої активності в США мала «Кампанія білої стрічки» (White Ribbon Campaign⁷), яка започаткована в Канаді у 1991 році. У 1989 році в одній із шкіл Монреаля у результаті стрілянини загинуло 14 жінок. Як виявилось, агресор здійснив цей злочин на ґрунті ненависті до жінок і фемінізму. Чоловіки, які підтримують гендерну рівність, вирішили об'єднатися задля попередження подібної мізогінії. Наразі ця ініціатива діє в 60-ти країнах світу. Кампанія символізує намір чоловіків ніколи не чинити насильства, не сприяти йому чи не залишатися байдужими до питання насильства проти жінок.

Досвід залучення чоловіків до боротьби із насильством проти жінок набуває все більшого розповсюдження загалом у світі. Так, Генеральний секретар ООН у 2009 р. заснував Міжнародну мережу чоловіків-лідерів, які протистоять насильству проти жінок⁸. До мережі залучені письменник Паоло Коельо, экс-міністр закордонних справ Італії Франко Фраттіні, экс-президент Чилі Рікардо Лагос та інші. Серед них і двоє відомих американських активістів чоловічого руху проти гендерного насильства.

Інформаційні кампанії з протидії гендерному насильству

Фахівці/-чині стверджують, що важливо проводити масштабні інформаційні кампанії через медіа. Окрім «16 днів протидії насильству», у США створено окремі кампанії для привернення уваги до груп ризику насильства. Наприклад, президент Барак Обама оголосив лютий 2011 року місяцем привернення уваги до насильства серед підлітків, які зустрічаються (Teen Dating Violence Awareness and Prevention Month). Квітень вважається місяцем уваги до сексуального насильства (Sexual Assault Month), а жовтень – до проблеми домашнього насильства (Domestic Violence Month).

Якщо ж звернутися до проблеми насильства серед підлітків, то, згідно із статистичними даними, кожен / кожна третій/-тя знає насильства чи знущання з боку однолітків. Громадські організації постійно готують інформаційні та освітні матеріали для шкіл, аби привернути увагу до проблеми знущання. Наприклад, одна з кампаній мала слоган «Допоможи розірвати цикл насильства» і закликала учнівство поширювати інформацію про проблему у своїх навчальних закладах.

Активістська спільнота переконана, що спільними зусиллями можливо донести до різних чоловіків – незалежно від віку, етнічної приналежності, рівня доходу та ре-

⁷ Онлайн-сторінка кампанії <http://www.whiteribbon.ca/>

⁸ Детальніше дивіться на UNiTE, an international network of male leaders working to end violence against women. // <http://www.un.org/en/women/endviolence/network.shtml>.

гіону – проблему, яка стосується кожного. Адже чоловіки мають мам, сестер, дьоньок, і не хочуть, аби вони страждали. Тед Банч захоплено каже, що за 5 років діяльності його організація «Звернення до чоловіків» залучила 25 тисяч чоловіків. Вони переконані, що справжня людина не повинна чинити насильство та принижувати гідність інших. На сайті організації було розміщено заклик до 10 дій, які чоловіки можуть зробити, аби попередити домашнє та сексуальне насильство:

1. Визнай, що чоловіче домінування є основою домашнього і сексуального насильства.

2. Не підтримуй і не мовчи стосовно чоловіків, які чинять насильство.

3. Не виконуй ті соціально сконструйовані ролі, які передбачають насильство.

4. Мовчання – це підтримка. Коли ти мовчиш щодо фактів домашнього насильства, свідками яких стаєш, ти таким чином сам підтримуєш насильство.

5. Виховуй синів і молоде покоління чоловіків щодо попередження домашнього насильства.

6. «Звільнися від чоловічої клітки (man box)» – кинь виклик традиційним стереотипам про маскулінність, які базуються на проєві сили та насильства.

7. Прийми факт того, що насильство проти жінок не скінчиться, якщо чоловіки не стануть частиною розв'язання проблеми.

8. Не підтримуй хибні уявлення про те, що причиною домашнього насильства є психічні хвороби, хімічна залежність, психологічна нестабільність, стрес тощо. Коріння насильства – це чоловіче домінування та відповідна соціалізація чоловіків.

9. Візьми відповідальність за створення ефективних шляхів поширення інформації про проблему домашнього і сексуального насильства.

10. Створи відповідальну чоловічу підтримку у власній спільності задля подолання насильства проти жінок.

З проблемою сексуального насильства намагаються боротися як на загальнодержавному, так і на локальному рівнях. Зокрема, Далласський кризовий центр з питань зґвалтувань (Dallas Area Rape Crisis Center) створив просвітницький ролик «It's Time-Sexual Assault Awareness Month» для мешканців/-ок свого штату Техас⁹. В інформації до ролика зазначено цифри, які не залишають байдужими: кожна п'ята жінка та кожен двадцятий чоловік у штаті Техас були жертвами сексуального насильства. Відео заохочує свідомих мешканців/-ок: «*Настав час створити спільноту, де сексуальне насильство не толерується*».

⁹ Дивіться відео «It's Time-Sexual Assault Awareness Month 2011» <http://www.youtube.com/watch?v=-rYQkVea0kk>.

Вдалий приклад іншого відеоролика – увага до «мовчання друзів» щодо проблеми сексуального насильства¹⁰. Ще один приклад інформаційної кампанії – Коаліція проти сексуального насильства штату Колорадо (Colorado Coalition against Sexual Assault) розробила на перший погляд досить простий, але змістовний ролик із використанням годинників, які активно «цокають» і потім дзвонять, символізуючи «настання часу» до дій¹¹.

Ситуація із чоловічими організаціями в Україні

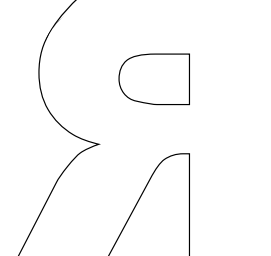
Кампанія білої стрічки

Україна не стала винятком щодо підтримки ініціативи залучення чоловіків до питань гендерної рівності та боротьби із насильством. Звісно, масштаби далекі від американських, але ще все попереду. У 2009 році в рамках Національної кампанії «Стоп насильству!» в Україні було створено Національну мережу чоловіків-лідерів проти насильства, які об'єдналися задля прийняття уваги суспільства та подолання цього ганебного явища. До складу мережі увійшли українські політики, спортсмени, митці, громадські діячі, які беруть активну участь у суспільному житті країни. Громадські центри «Чоловіки проти насильства» утворилися у низці областей за підтримки Програми рівних можливостей ООН (у Вінниці, Києві, Луганську, Ужгороді, Херсоні)¹². Деякі організації малоактивні наразі, інші – активніші. У 2002 році на базі Школи рівних можливостей започатковано молодіжний рух «Юнаки проти насильства». Будемо мати надію, що з часом американський досвід залучення чоловіків до боротьби із насильством активно пошириться і в Україні.

¹⁰ Дивіться відео «Speak Up, April is Sexual Assault Awareness Month» <http://www.youtube.com/watch?v=VMjSjxInY-I&playnext=1&list=PLF25A215E02573D14>.

¹¹ Дивіться відео «It's Time to Get Involved» <http://www.youtube.com/watch?v=QY88QO--Phg>.

¹² Детальніше в інформації «Юнаки проти насильства» http://www.gender-ua.org/men_against_violence.php.

ростають у прояви насилля і можуть стати причиною масових заворушень на трибунах, що нестимуть за собою негативні наслідки як для тих, хто провокували, так і для клубу загалом.

Однією із причин, що призводить до вияву агресії, є всім нам відомий стан **ентузіазму**. К. Лоренц стверджує, що перебуваючи в такому стані, людина не прислухається до розуму, не сприймає позиції іншої сторони і готова померти за ті цінності й ідеали, які захищає³. Наприклад, можна припустити, що під час матчу футбольні фани перебувають у піднесеному емоційному стані, під впливом якого здатні на неогдумані вчинки. Якщо команда супротивників виграє, фани під впливом негативних емоцій можуть вдатися до сутичок з іншими фанами. Важливо зауважити, що позитивні емоції, так само як і негативні, можуть призводити до проявів насилля. Наприклад, приниження потерпілої команди провокують фанів команди супротивника стати на захист свого клубу і честі.

Говорячи про насилля серед футбольних фанів, не можна оминати концепт гегемонної маскулінності, автором терміна для якого є австралійська соціологиня Рейвін Конелл⁴. Уважається, що в суспільстві функціонують відразу кілька маскулінностей, але лише одна з них є домінуючою, гегемонною, і відображає спосіб репрезентації мужності чоловіками, наділеними найбільшою владою. Вираження, демонстрація гегемонної маску-

лінності за допомогою насилля стає основною формою мужності і маргіналізує альтернативні форми. Тобто прагнення завжди й усюди виступати з позиції сили – одна із причин підліткової культури насилля, наркозалежності й «невмотивованої» жорстокості.

Це підтверджує той факт, що футбольні фани не мають якоїсь конкретної мети, окрім підтримки власного клубу. Насилля вони можуть обґрунтувати тим, що клуб, за який вони вболівають, є певним відображенням його фанів. І якщо останні активно підтримують команду (частіше за все саме насильницьким шляхом), то і їхня команда буде так само агресивною і непереможною. Прояв хоча б якоїсь краплини слабкості вважається неправильним і засуджується, адже «не агресивність» начебто погано відобразиться на результатах команди. Тобто, фани пояснюють прояви насилля тим, що усе це робиться «заради спорту», без особистої неприязні.

Проаналізувавши основні чинники виникнення насилля в субкультурі футбольних фанів, доцільно згадати про поширені практики проявів насилля, під якими ми розуміємо агресивну поведінку фанів, що має на меті образити та принести шкоду іншим. Найбільш поширеними практиками прояву насилля та агресії у футбол: є расизм, гомофобія, сексизм.

Расизм – усвідомлене чи несвідоме переконання у первинній перевазі однієї раси над іншою, з якого випливає, що «вища» раса повинна посідати домінуюче місце та панувати над тими, хто належить до «нижчої» раси. Найчастіше футбольні фани вдаються до проявів расизму за допомогою так званої **мови ворожнечі** – будь-якого самовираження з елементами заперечення

³Блага А.Б. Дослідження соціальної природи насилля. Теоретичне підґрунтя для кримінологічного аналізу насилля в сім'ї. / А. Б. Блага. // Порівняльно-аналітичне право. – С. 247 – 250.

⁴Connell R.W., Messerschmidt J.W. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept // Gender and Society. – 2005. – Vol. 19. – № 6. – P. 829 – 859.

принципу рівності всіх людей у правах⁵. Це, передусім, образи суперників під час матчу. Найбільш відомий випадок – інцидент, що трапився 26 жовтня 2011 року в Англії між білошкірим гравцем «Челсі» Джоном Террі і чорношкірим Антоном Фердинандом з «Куїнз Парк Рейнджерс». Зрештою футбольна асоціація Англії дискваліфікувала Дж. Террі на 4 матчі та оштрафувала на 220 тисяч євро, позбавивши до того ж звання капітана збірної Англії з футболу.

Окрім мови ворожнечі, існують також **знаки** та **символи ворожнечі** – графічні символи, малюнки, цифрові комбінації, абрєвіатури, що розміщуються в публічному просторі (на стінах будинків, одязі тощо) і покликані пропагувати дискримінаційне ставлення до представників певних соціальних груп,

розпалювати ворожнечу в суспільстві. Наприклад, футбольні фани під час матчів можуть використовувати різні банери, символи, жести для образи чорношкірих фанів команди супротивника або навіть самих гравців. Якщо говорити про останніх, то їх нерідко намагаються закидати бананами (натяк на начебто близькість до мавп). Що стосується чорношкірих вболівальників/-иць, тих взагалі можна вважати ледь не головним об'єктом насилля у фан-середовищі. Саме тому одним із найбільш помітних парадоксів сучасного футболу є майже повна відсутність в Європі темношкірих вболівальників/-иць на трибунах, і це при значній кількості футболістів із темним кольором шкіри (наприклад, в Англії серед усіх професійних футболістів чорношкірі гравці становлять 15 %). Так, під час нещодавнього дослідження у середовищі вболівальників/-иць, було встановлено, що серед тих, хто купили сезонні або-

⁵ Марценюк Т.О. Ксенофобія і расизм як негативні явища у житті полікультурного суспільства / Людина у полікультурному суспільстві. – Київ, 2010. – С. 147 – 168.

нементи на ігри вищої ліги, представників/-иць етнічних меншин навіть не 1 %. А 27 % вболівальників/-иць зізналася в тому, що протягом сезону їм доводиться чути расистські викрики на адресу гравців⁶.

Ще одним проявом насилля у футбольній фан-субкультурі є явище **гомофобії** – стійкого негативного ставлення та ірраціональних страхів, пов'язаних з геями або лесбійками та їхнім способом життя. Американський соціолог Майкл Кімел вважає, що справжній страх чоловіків – це «не страх перед жінками, а страх бути зганьбленими або приниженими іншими чоловіками або опинитися в підпорядкуванні у більш сильних чоловіків»⁷. Гомофобія – це страх того, що інші чоловіки викриють нас, перестануть визнавати за нами мужність, продемонструють нам і світу, що ми не відповідаємо визнаним критеріям. Саме тому більшість чоловіків вдаються до насилля, яке нерідко залишається єдиним і найбільш показовим проявом мужності.

Футбольні фани пояснюють прояви гомофобії тим, що вважають футбол суто чоловічою грою, де немає місця для «несправжніх» чоловіків. Важливим аспектом також є те, що гомофобія здебільшого спрямована не на фанів іншої команди (адже фанів з нетрадиційною сексуальністю обмаль, і зазвичай їм притаманний маскувальний тип гомофобії) – частіше від неї страждають самі футболісти, які бояться викрити себе, адже невідомо, яка буде реакція партнерів по команді, керівництва клубу та фанів, які створюють значний тиск на гравців.

Популярний футбольний журнал «FourFourTwo» провів опитування серед професійних футболістів, поставивши одне питання: «Чи знаєте ви гравців з нетрадиційною сексуальною орієнтацією?» Із 123 респондентів 10 % відповіли ствердно. Один із опитованих висловився так: «Цей гравець довірився мені, відкрився, зробив «камінг-аут». Я тримав язик за зубами. Це не моя справа. Це також не ваша справа». Ще двоє респондентів зазначили, що готові захищати футболістів-геїв. Але у зв'язку з тим, що більшість навіть не хочуть говорити на цю тему, можна зробити висновок про відсутність терпимості в футболі⁸. Інший висновок – вдаючись до проявів насилля, фани таким чином намагаються підкреслити свою мужність, перевагу над іншими, відвертаючи,

⁶ Unite Against Racism in European football. // Presented by UEFA and FARE. – 2003. – P. 43.

⁷ Кімел М. Маскулинность как гомофобия: страх, стыд и молчание в конструировании гендерной идентичности // Наслаждение быть мужчиной: западные теории маскулинности и постсоветские практики. – СПб.: Алетейя, 2008. – С. 38 – 57.

⁸ Homophobia In Football: What's The Problem? [Електронний ресурс] // Sports History&Culture. – 2015. – Режим доступу: <https://potentiallyinept.wordpress.com/2015/11/19/homophobia-in-footballwhats-the-problem/>

Арбітерка Сіан Массі

можливо, увагу від власних проявів гомосексуальної поведінки.

Не менш поширеною практикою насилля серед футбольних фанів та у футболі загалом є явище **сексизму** (доцільно зауважити, що тут, скоріше, мається на увазі не фізичне, а психологічне насилля). Незважаючи на стрімкий розвиток жіночого футболу, проблема сексизму залишається в ньому однією із найактуальніших. До жіночого футболу ставлення зазвичай негативне – і серед футбольних фанів, і серед гравців, тренерів чи інших футбольних функціонерів: вони не бажають підтримувати розвиток жіночого футболу, вважаючи, що футбол – це гра для справжніх чоловіків.

Саме тому і у фан-русі жінок обмаль. Фан-чоловіки пояснюють гендерну дискримінацію на трибунах також і тим, що жінки начебто не мають набору необхідних якостей, які повинні бути у справжнього фана: швидкість, атлетичне тіло, сила, жага до боротьби, наполегливість. Ці риси вважаються притаманними, у першу чергу, чоловікам, тому футбол і асоціюється з ними.

За результатами дослідження, що провела в Англії організація «Жінки у футболі», більше двох третин опитаних жінок, які грають у футбол чи працюють у футбольній сфері, зізналися, що страждали від сексизму. Наприклад, більше третини засвідчили, що отримують меншу заробітну плату, ніж чоловіки. Десятки респонденток відзначили фізичні умови, що перешкоджали їх роботі: наприклад, відсутність жіночих роздягалень навіть у топових клубах.

Одна із анонімних респонденток зазначила: «У перший день своєї роботи головний тренер вдарив мене по сідницях, коли проходив повз мене, але я не хотіла розказувати нікому, не познайомившись із рештою колег».

Арбітерки також зізналися, що стикалися з дискримінацією на свою адресу. Прикла-

дом може слугувати Сіан Массі, яка, будучи боковою арбітеркою в одному із матчів Англійської прем'єр-ліги, отримала сексистські зауваження з боку знаменитого коментатора Енді Грея. Останній, до речі, через це втратив роботу.

Доцільно зазначити той факт, що явище сексизму має місце і в міжнародних футбольних організаціях. Йозеф Блаттер, коли ще був президентом ФІФА, пропонував вкоротити довжину спортивних шортів в жіночому футболі, зробивши їх, таким чином, «більш естетичними». «Дівчата і жінки повинні грати в футбол в більш жіночому одязі, як, наприклад, у волейболі. Вони б могли з'явитися на полі в зручних обтягуючих шортиках»⁹, – заявив спортивний функціонер, викликавши бурю обурення по всьому світу.

Враховуючи усі наведені приклади, можемо зробити висновок про те, що явище сексизму є однією із поширених практик насилля в футболі та потребує негайного вирішення.

Футбол – це гра мільйонів, гра, від якої фани шаленіють, а більшість присвячують цьому виду спорту значну частину життя. Доцільно зауважити, що проблема насилля як така, звичайно ж, виникла не у самій субкультурі футбольних фанів, а з'явилася на рівні усього суспільства, набувши поширення в різних сферах життя. Це дуже важливо розуміти міжнародним футбольним організаціям та іншим правоохоронним інституціям, які часто ведуть боротьбу не проти насилля, а проти самих фанів, сприймаючи їх ледь не як ворогів футболу.

⁹ Сім гучних висловлювань в світі спорту [Електронний ресурс] // Furfur. – 2014. – Режим доступу: <http://www.furfur.me/furfur/culture/culture/177383-samyegromkie-seksistskievskazyvaniya-v-mire-sporta>.

НАШЕ АВТОРСЬКЕ КОЛО:

Андрусик Ольга – гендерна експертка, тренерка ГІАЦ «КРОНА», фоторедакторка гендерного журналу «Я».

Дослідницькі інтереси: гендерний підхід в освіті.

Останні проекти: гендерний освітній експеримент, посібник для освітян «У пошуках гендерного виховання» (співредакторка та співавторка).

Контакти: o.andrusik@mail.ru

Зубченко Альона – директорка Департаменту комунікації та інформації ГО «Ла Страда-Україна».

Дослідницькі інтереси: гендерне насильство та його прояви, доступ жінок до системи правосуддя в Україні, права людини.

Останні проекти: кампанія з просування ратифікації Стамбульської конвенції в Україні (організація та участь у кількох національних та регіональних круглих столах, проведення обговорень у комітетах тощо).

Контакти: 5065588@gmail.com

Єрко Галина – викладачка-методистка, викладачка кафедри суспільних дисциплін та керівниця Центру гендерної освіти Луцького педагогічного коледжу.

Дослідницькі інтереси: впровадження принципів гендерної рівності в освіті, участь жінок у прийнятті рішень.

Останні проекти: проект «Гендерний мейнстримінг у вищих навчальних закладах України» (Фонд локальних ініціатив Посольства Фінляндії), робоча група з питань політики гендерної рівності та протидії дискримінації у сфері освіти при МОН України.

Контакти: ierko_galy@ukr.net

Карпов Володимир – адміністратор з промоції проекту «Жінки – це 50 % успіху України», технічний адміністратор дистанційних онлайн-проектів та адміністратор веб-порталу ГІАЦ «КРОНА».

Дослідницькі інтереси: гендерні дослідження, глобалізація, дистанційне навчання.

Контакти: vladimir.tasso@gmail.com

Коробкіна Тетяна – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії та керівниця Центру гендерної освіти Харківського національного університету радіоелектроніки.

Дослідницькі інтереси: філософська антропологія, гуманістична та екзистенціальна психологія, гендерна освіта та просвіта.

Останні проекти: «На шляху до гендерночутливого ВНЗ», робоча група з питань політики гендерної рівності та протидії дискримінації у сфері освіти при МОН України.

Контакти: tankorobkina@mail.ru

Курлович Аліна – власна кореспондентка, волонтерка ГІАЦ «КРОНА».

Дослідницькі інтереси: бізнес-комунікації, прикладна психологія, реклама, історія і досягнення жінок, гендерна теорія, журналістика, етика.

Контакти: alinakurlovich@ukr.net

Марценюк Тамара – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Дослідницькі інтереси: соціологія гендера, соціальна структура суспільства, гендерні відносини та гендерна політика (в Україні та Швеції); соціальна нерівність і соціальні проблеми; жіночий, чоловічий та ЛГБТ-руху; розмаїття (diversity).

Останні проекти: «Участь жінок у військових діях в АТО»; «Вплив великих агропромислових об'єктів на сільські програми (зокрема, сільських жінок)»; онлайн-курс «Жінки і чоловіки: гендер для всіх» у Prometheus.

Контакти: tarakuta@gmail.com

Мовчан Ульяна – студентка 4-го курсу Київського національного університету імені Т. Шевченка, проектна менеджерка у двох громадських організаціях.

Дослідницькі інтереси: політологія (гендерний вимір політики, е-урядування, digital politics), ген-

дерні дослідження, історія українського жіночого руху.

Останні проекти: співпраця з Центром гендерної культури та Gendermuseum, підготовка нових проектів, пов'язаних із жіночим підприємництвом та гендерною просвітою суспільства.

Контакти: ekzempliar6@gmail.com

Омельченко Галина – старша викладачка кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін, керівниця Центру гендерної освіти Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка.

Дослідницькі інтереси: філософські проблеми особистості, гендерна освіта та просвіта.

Останні проекти: робоча група з питань політики гендерної рівності та протидії дискримінації у сфері освіти при МОН України.

Контакти: glvv72@mail.ru

Руденко Давид – магістрант Національного університету «Києво-Могилянська академія», адміністратор відділу продажів компанії «Бізнес-конструктор».

Дослідницькі інтереси: дослідження футболу (зокрема расизму та насильства).

Контакти: david19951204@gmail.com

Шаригіна Анна – дослідниця, філософія, активістка феміністичного та ЛГБТ-руху, віце-президентка Харківського Жіночого Об'єднання «Сфера», координаторка ком'юніті-центру для ЛГБТ «КвірХоум Харків».

Дослідницькі інтереси: гендерна ідентичність, сексуальна орієнтація, права людини, влада, особисте як політичне.

Останні проекти: робота у Київ-Прайд-2016, керування ком'юніті-центром, викладання дисциплін «Толерантність та недискримінація в роботі поліцейських» і «Попередження насильства в сім'ї» дільничним та патрульним поліцейським.

Контакти: sharyhina@gmail.com

ГЕНДЕРНИЙ ПОРТАЛ

ГЕНДЕРНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР

- Велика електронна бібліотека книжок, збірників, посібників, матеріалів та статей з гендерної тематики
- Можливість пройти дистанційне онлайн-навчання на двох рівнях – базовому і поглибленому
- Резонансні тематичні новини з усього світу
- Експертні публікації та коментарі
- Аудіо- та відеоматеріали
- Електронна версія всіх номерів гендерного журналу «Я»
- Гендерне законодавство і глосарій
- Електронна версія власних видань нашого центру

А також багато іншої інформації та сервісів для всіх, хто цікавиться гендером

Для пропозиції матеріалів достатньо надіслати статтю або просто повідомлення в будь-якому зручному для Вас форматі на адресу

center.krona@gmail.com

У ПОШУКАХ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ

(російською мовою)

Методичний посібник пропонує в легкій і захопливій формі замислитися над сутністю сучасного навчально-виховного процесу, усім разом – педагогам дитячого садка і школи, батькам, адміністрації – пошукати шляхи та способи реалізації гендерного виховання, щоб створити умови для всебічного розвитку наших дітей, допомогти їм вирости щасливими й успішними.

У книзі докладно описано можливі напрями такої роботи у межах перших двох ступенів освіти. Особливістю видання стало те, що його авторський колектив – це люди, які саме й працюють у дитсадках і школах, а також в університетах, і які спілкуються з різновіковою аудиторією. Їхній особистий досвід практичної реалізації гендерного виховання надасть реальну допомогу тим, у кого є бажання впроваджувати подібні інновації у своїх навчальних закладах.

Посібник буде корисний усім, хто працює в дошкільній і шкільній освіті, студентству педагогічних спеціальностей, батькам, бабусям і дідусям, дітям, усім, хто цікавиться гендерною тематикою, проблемами сучасної освіти й виховання.

Електронна версія видання доступна на нашому порталі www.krona.org.ua. Отримання друкованої версії можливе за попередньою домовленістю

